Kesetaraan Lelaki dan Wanita dari Sudut Pandangan Alkitab

Philip B. Payne

2015 / 2023

Diterjemahkan daripada bahasa Inggeris

Terjemahan bahasa Jerman oleh Hans-Jörg Ronsdorf

Dengan izin baik Philip Barton Payne

Pembacaan pruf (edisi Jerman): Wolfgang Klöckner

Sulzberg, Oktober 2026

Edisi ke-2 yang disemak semula (edisi pertama: Julai 2023)

Pesanan melalui e-mel

hj-ronsdorf@t-online.de

Melalui telefon di 08376 929643

Harga senaskhah 3.80 Euro, tidak termasuk kos penghantaran

www.hans-joerg-ronsdorf.de

ISBN 978-3-9820715-8-9

Kandungan

1 Prakata

Tidakkah menghairankan bahawa persoalan sama ada jantina membawa perbezaan dalam Kerajaan Allah, dalam masyarakat, dalam keluarga dan dalam perkahwinan masih dibincangkan dengan penuh emosi, bahkan pada abad ke-21, dalam kalangan orang Kristian yang berpegang teguh pada pengakuan iman dan setia kepada Alkitab? Begitu hangat sehingga orang mungkin menyangka bahawa yang dipersoalkan ialah satu kebenaran utama Injil atau kewibawaan Kitab Suci. Perkara ini perlu dinyatakan terlebih dahulu: Lelaki dan wanita memang berbeza. Tiada keraguan tentang itu. Tetapi yang perlu dijelaskan ialah: Adakah lelaki mempunyai kedudukan yang memimpin atau yang lebih utama berbanding wanita? Dan adakah ini bermakna bahawa wanita tidak boleh mengajar dan memimpin lelaki atau gereja?

Hakikatnya: Gereja-gereja sentiasa berdepan dengan persoalan ini – iaitu setiap kali wanita dan lelaki berhimpun bersama. Dalam hal ini, persoalan ini bukanlah perkara sampingan. Bagi sesetengah orang, lelakilah yang mempunyai kuasa untuk memimpin dan mengajar. Bagi yang lain pula, jantina seseorang tidak membawa sebarang perbezaan. Mengamalkan kedua-dua pandangan ini dalam satu gereja hampir tidak mungkin, atau langsung tidak mungkin. Oleh itu, kita perlu kembali kepada teks-teks Alkitab. Walaupun kita sudah begitu kerap ke sana. Namun begitu: Marilah kita mencuba sekali lagi.

Philip B. Payne, seorang ahli teologi dan ahli bahasa, membawa kita dalam satu perjalanan ringkas melalui Kitab Suci. Kitab Sucilah yang membuat dia mengubah fikirannya tentang persoalan ini. Bacalah mengapa. Dia telah menulis beberapa buah buku tentang topik ini.[1] Buku kecil yang anda

pegang ini mengandungi sebuah esei yang diterbitkan pada tahun 2015 dalam jurnal *Priscilla Papers*.[2] Dalam prakata penulis bagi edisi Jerman ini ("Pengembaraan Saya"), beberapa penemuan yang lebih baharu turut dibincangkan.

Tajuk buku kecil ini menjelaskan pendirian yang dipertahankan. Ia meringkaskan tatanan penciptaan yang egalitarian: Lelaki dan wanita mempunyai hak yang sama dan memikul tanggungjawab yang sama. Setiap ketidaksamaan hierarki antara jantina ditolak sebagai tidak alkitabiah, kerana ia bertentangan dengan Injil.

Yang ketara ialah: Di dunia berbahasa Inggeris, beberapa tahun kebelakangan ini telah terbit buku-buku oleh lelaki yang dahulunya mempertahankan pandangan yang dipanggil pandangan komplementarian tentang lelaki dan wanita (lihat Cadangan Buku di bahagian akhir). Pandangan ini menyatakan bahawa dalam gereja hanya lelaki boleh memimpin dan mengajar. Tetapi penulis-penulis ini kini telah meninggalkan pandangan komplementarian sepenuhnya. Bagi mereka, Alkitab ialah satu-satunya ukuran. Mereka tidak bertanya apa yang akan disukai oleh masyarakat masa kini atau bagaimana untuk mengampu budaya. Sebaliknya, mereka berulang kali bertanya kepada Kitab Suci dan menyelidikinya. Kesimpulan mereka sebulat suara: Alkitab mengajar kesetaraan lelaki dan wanita tanpa syarat dan tanpa tetapi. Dalam setiap hal. Di setiap tempat. Pada setiap masa. Rahsia Eden ialah bahawa kedua-dua jantina menyumbangkan kekuatan mereka yang berbeza: Hawa melengkapi Adam sebagai rakan kongsi yang setara dan sama taraf dalam apa yang kurang padanya. Dan sudah tentu sebaliknya juga.

Sudah tiba masanya untuk menamatkan pemikiran tentang hierarki antara lelaki dan wanita. Walaupun pemikiran itu berwarna Kristian, ia berasal daripada budaya duniawi zaman purba – walaupun selama berabad-abad ia dikemukakan sebagai kebenaran Alkitab. Di dalam Kristus, pemikiran itu telah ditamatkan buat selama-lamanya. Tatanan keselamatan melalui Kristus telah memulihkan tatanan penciptaan yang asal dan menamatkan segala diskriminasi sosial zaman purba hingga ke zaman kita sekarang. Untuk selama-lamanya. Dalam gereja, dalam ciptaan baharu, perbezaan jantina tidak lagi menjadi alasan untuk ketidakadilan, pemisahan, penguasaan atau ketundukan. Hal yang sama berlaku bagi perbezaan antara hamba dan tuan atau antara orang Yahudi dan bukan Yahudi. Semua manusia tetap seperti diri mereka yang sebenar. Namun dalam gereja, ciri-ciri ini tidak lagi membawa perbezaan – walaupun dalam masyarakat, bergantung pada budaya dan negara, malangnya ciri-ciri itu masih membawa perbezaan sehingga tahap tertentu.

Mungkin anda dapat mengikuti pemikiran Philip B. Payne sekali ini tanpa prasangka – walaupun anda mempertahankan dan menghayati pandangan komplementarian.

Saya juga termasuk dalam kalangan mereka yang terpaksa mengubah pendirian beberapa tahun yang lalu. Hal ini berlaku kerana pengkajian Kitab Suci yang berterusan dan mendalam. Saya mengasihi Yesus, saya mengasihi Alkitab dan telah mengkajinya selama hampir 50 tahun. Saya telah menuangkan perkembangan pemikiran saya ke dalam sebuah buku dan mengumpulkan bahan-bahan lain di sebuah laman web, yang boleh dimuat turun secara percuma: www.frauen-vergebt-uns.de

Sebelum Philip B. Payne berbicara: Hampir tiada topik lain yang membangkitkan emosi yang begitu banyak dan begitu hebat. Biarlah setiap orang di hadapan Allah dan firman-Nya "yakin benar akan pendapatnya sendiri" (Roma 14:5). Namun jelas bahawa keadaannya tidaklah begitu jelas. Di beberapa tempat, orang perlu membuat andaian, dan andaian-andaian ini kemudian membawa ke satu arah atau ke arah yang lain. Oleh itu, seruan ini berlaku bagi semua orang: tetap objektif, mendengar,

berfikir, memberikan alasan yang kukuh bagi hujah-hujah, dan tidak berfikir secara hitam putih di mana keadaannya kelabu – iaitu tidak jelas. Kita patut berpandukan kesaksian Kitab Suci secara keseluruhan, bukan hanya pada dua atau tiga ayat.

Harinya akan tiba apabila kita akan mendengar kebenaran tentang persoalan ini daripada mulut Juruselamat dan Allah kita. Saya menantikan hari itu. Pada masa itu, kita juga harus bertanggungjawab atas diri kita sendiri. Apa yang pada masa itu ternyata salah tidak dapat kita perbaiki lagi.

Hans-Jörg Ronsdorf, Augsburg, Jun 2023

2 Pengembaraan Saya

Gereja tempat saya dibesarkan dipimpin semata-mata oleh lelaki. Namun kebimbangan utama saya ialah sama ada saya akan memperoleh hidup yang kekal. Apabila saya mengakui hal ini kepada pemimpin belia saya di Redwood Camp di Mount Hermon, California, dia meminta saya membaca Yohanes 3:16, lalu bertanya sama ada saya percaya kepada Yesus. Saya berkata: "Ya." Kemudian dia bertanya: "Adakah kamu akan memperoleh hidup yang kekal?" Saya menjawab: "Itulah masalahnya. Saya tidak tahu." Dia berkata: "Bacalah sekali lagi." Kemudian menyusul dua soalan yang sama dan dua jawapan saya yang sama. Dia berkata lagi: "Bacalah sekali lagi." Kali ini akhirnya saya faham: "Setiap orang yang percaya kepada-Nya tidak akan binasa tetapi akan memperoleh hidup yang kekal" – itu ialah janji Allah. Saya berlutut dan berdoa: "Bapa, ampunilah aku kerana aku telah menjadikan Engkau pendusta dengan tidak mempercayai janji-Mu." Saya dibanjiri oleh sukacita kepastian iman, yang tidak pernah meninggalkan saya, kerana ia berasaskan janji Allah yang tidak dapat berdusta (Titus 1:2). Sejak awal lagi saya belajar betapa pentingnya bahawa firman Allah yang tertulis itu benar dan boleh dipercayai.

Semasa saya bersama Operation Mobilisation (OM) di Perancis, saya menyaksikan bagaimana Joel, seorang budak buta, diubah oleh sukacita apabila dia mempercayai Yesus. Daripada belajar perubatan, saya pergi ke Jepun selama 14 bulan bersama organisasi misi TEAM (The Evangelical Alliance Mission). Pastor saya, Kashioka Sensei, berkata bahawa yang paling diperlukan oleh golongan evangelikal di Jepun ialah seseorang yang mempunyai ijazah kedoktoran dalam bidang Perjanjian Baru – sebaik-baiknya dari Universiti Cambridge. Maka selepas pengajian saya di Trinity Evangelical Divinity School di Amerika Syarikat, saya memulakan pengajian kedoktoran di Cambridge. Disertasi saya membincangkan satu bantahan terhadap ketidakbersalahan (inerrancy) Kitab Suci. Itulah satu-satunya bantahan yang tidak dapat dijawab oleh latihan saya di seminari: Tafsiran perumpamaan tentang penabur nampaknya bercanggah, kerana dikatakan bahawa "benih itu ialah firman" dan juga "itulah mereka yang ditaburkan". Saya mendapati bahawa ketidakselarasan yang nampak ini berpunca daripada salah faham tentang kata kerja Aram "menabur". Dalam bahasa Yunani, yang "ditaburkan" ialah benih. Dalam bahasa Aram, biasanya tanahlah yang ditaburi. Jadi, "itulah mereka yang ditaburkan" membandingkan manusia dengan pelbagai jenis tanah yang menerima benih. Penggunaan "ditaburkan" ini menunjukkan bahawa tafsiran perumpamaan tentang penabur telah diterjemahkan daripada bahasa Aram ke dalam bahasa Yunani. Oleh itu, tafsiran itu tidak mungkin direka oleh gereja yang berbahasa Yunani, dan dengan demikian menjadi bukti bahawa ia berasal daripada Yesus. Penemuan ini diterbitkan dalam New Testament Studies 26 (1979-80), hlm. 564-568.

Tidak lama selepas saya tiba di Cambridge, seorang pensyarah menegaskan: "Tiada satu petikan pun dalam Perjanjian Baru, jika difahami dalam konteks asalnya, yang mengehadkan pelayanan wanita."

Saya menyangka bahawa 1 Timotius 2:12 melarang wanita mengajar lelaki, dan hampir sahaja saya berteriak: "Itu tidak benar!" Pada malam itu saya membaca surat 1 Timotius dalam bahasa Yunani dan cuba mencari bukti bahawa dia salah. Tetapi selepas saya membaca surat itu berulang-ulang kali dalam bahasa Yunani selama lebih daripada sebulan, saya sedar: Hampir setiap ayat dalam surat ini berkaitan dengan masalah-masalah yang disebut dalam bahagian pertama tentang pengajar-pengajar sesat. Tambahan pula, surat ini hanya menyebut wanita sebagai orang yang telah disesatkan oleh pengajar-pengajar sesat itu. Dalam situasi yang khusus ini, sangat munasabah bahawa Paulus melarang wanita merampas kuasa mengajar. Kata-kata dalam 1 Timotius 2:12 dan konteks sejarahnya sesuai dengan tepat sebagai arahan bagi satu krisis yang sedang berlaku pada masa itu dalam gereja di Efesus.

Jika 1 Timotius 2:12 difahami sebagai larangan umum bagi wanita untuk mengajar lelaki, hal itu sangat sukar diselaraskan dengan bahagian-bahagian lain Kitab Suci – terutamanya dengan surat-surat Paulus. Paulus berulang kali memerintahkan "wanita", "semua orang" atau "sesiapa sahaja" untuk mengajar atau bernubuat (1 Korintus 11:5; 14:5, 24, 26, 31, 39; Kolose 3:16; 1 Timotius 3:1-2; Titus 2:3; 2 Timotius 2:2; bandingkan Ibrani 3:1, 12; 5:12). Paulus memuji ramai wanita yang mengajar lelaki (Roma 16:1-12; Kisah Rasul-rasul 18:1-7, 26), antaranya Euodia, Sintikhe (Filipi 4:2) serta nenek Timotius, Lois, dan ibunya, Eunike (2 Timotius 1:5), yang mengajar Timotius Kitab Suci "sejak kecil" (2 Timotius 3:15). Tiada apa-apa yang menunjukkan bahawa pengajaran ini pernah berhenti. Rakan sekerja Paulus, Lukas, menulis tentang empat orang anak perempuan Filipus yang bernubuat (Kisah Rasul-rasul 21:8-9). Amanat Agung Yesus dalam Matius 28:19-20 ditujukan kepada seluruh gereja (bandingkan Lukas 24:33, 47-53), kepada wanita dan juga lelaki: "Oleh itu pergilah kepada semua bangsa dan jadikanlah mereka pengikut-Ku. Baptislah mereka dengan nama Bapa, Anak dan Roh Kudus, dan ajarlah mereka mentaati segala yang telah Aku perintahkan kepadamu." Allah bahkan menyatakan Kitab Suci yang diilhamkan melalui wanita (Keluaran 15:21; Hakim-hakim 5:2-31; 1 Samuel 2:1-10; 25:24-31; Amsal 31; Lukas 1:25, 42-55). Semua ini menunjukkan: Sangat tidak mungkin bahawa Paulus memaksudkan 1 Timotius 2:12 sebagai larangan umum bagi seorang wanita untuk mengajar seorang lelaki – atau bahawa Roh Kudus mengilhamkan ayat itu dengan makna sedemikian.

2.1 Empat Contoh Penemuan Baharu

Kemudian saya juga meneliti petikan-petikan lain yang saya sangka mengehadkan pelayanan wanita. Ternyata saya juga telah salah memahami petikan-petikan itu. Berikut ialah empat contoh, termasuk penemuan-penemuan baharu yang telah saya buat sejak terbitnya pada tahun 2015 artikel ringkasan yang menyusul dalam buku kecil ini:

1) 1 Timotius 2:15 tidak mengajar bahawa wanita diselamatkan dengan melahirkan anak. Dalam dua ayat sebelumnya, Paulus merujuk kepada Kejadian 3:13, yang membicarakan penipuan terhadap Hawa dan kejatuhannya. Selepas itu menyusul Kejadian 3:15: "Keturunan perempuan itu" akan meremukkan kepala ular. Dalam 1 Timotius 2:15, Paulus menyebut penawar yang sama bagi Kejatuhan manusia: "tetapi setiap orang akan diselamatkan melalui (*dia*) kelahiran (*tês teknogonias*) itu." Keselamatan ini berbeza dengan jelas daripada rujukan sebelumnya kepada Kejatuhan, dan sesuai dengan sempurna dengan syarat-syarat yang menyusul: "jika mereka tetap dalam iman, kasih dan kekudusan". Hanya subjek "setiap orang" yang dapat menjelaskan pertukaran daripada kata kerja tunggal ("akan diselamatkan") kepada jamak ("jika mereka … tetap"). Di semua tempat lain dalam surat-surat Paulus, "menyelamatkan" (*sôzô*) dan kata-kata yang berkaitan dengannya merujuk kepada keselamatan rohani. Dalam 1 Korintus 15:2, Paulus menggunakan binaan yang betul-betul sama (pasif *sôzô* + *dia* + genitif) untuk menyebut cara keselamatan: "diselamatkan melalui Injil". Tambahan pula: Ketiga-tiga contoh

teknogonia dalam kesusasteraan Yunani sebelum Paulus merujuk kepada kelahiran seorang anak. Tiada satu pun yang merujuk kepada perbuatan melahirkan anak secara umum. "Kelahiran itu" mempunyai kata sandang. Dalam surat 1 Timotius, kata sandang muncul enam puluh satu kali di hadapan kata nama tunggal. Lima puluh lima daripada kata sandang ini jelas merujuk kepada sesuatu yang tertentu dan tunggal. Hanya satu yang jelas bermaksud umum (1 Timotius 4:8). *Oleh itu, wajar untuk memahami "kelahiran itu" sebagai merujuk kepada satu kelahiran yang tertentu. Kelahiran manakah yang menjadi cara keselamatan? Hanya kelahiran Yesus!*

Ada yang tertanya-tanya sama ada pembaca sepucuk surat umum akan memahami isyarat ini, tetapi surat ini bukanlah surat umum. Paulus menulis surat ini khusus "kepada Timotius" (1:2), utusannya yang terlatih dengan baik. Hal ini dibuktikan oleh banyaknya bentuk sapaan "engkau" (orang kedua tunggal) di sepanjang surat itu: 1 Timotius 1:3 (2x), 18 (3x), 19; 3:14 (2x), 15; 4:6 (4x), 7 (3x), 11 (2x), 12 (2x), 13, 14 (3x), 15 (3x), 16 (7x); 5:1 (2x), 3, 7, 11, 18, 19, 20, 21 (2x), 22 (4x), 23 (3x); 6:2 (2x), 11 (3x), 12 (4x), 13, 14, 17, 20 (2x). Timotius ialah seorang pemberita Injil (2 Korintus 1:19), utusan Paulus (1 Korintus 4:17; 16:10; 1 Tesalonika 3:2, 6; 1 dan 2 Timotius) dan rakan sekerja (Roma 16:21), yang disebut oleh Paulus dalam ayat pertama banyak suratnya sebagai setiausahanya. Dia menulis surat 2 Korintus, surat Filipi dan surat Kolose, surat 1 dan 2 Tesalonika serta surat Filemon. Timotius pasti dapat memahami bahawa "diselamatkan melalui kelahiran itu" dalam konteks ini merujuk kepada Yesus.

2) Ungkapan Yunani bagi kesetiaan dalam perkahwinan terdapat dalam dua bentuk: "lelaki satu isteri" (cth. 1 Timotius 3:2) dan "wanita satu suami" (cth. 1 Timotius 5:9). Tetapi jika pasangan yang setia itu boleh juga seorang lelaki, penggunaan bahasa Yunani menuntut bentuk "lelaki satu isteri". Timothy Friberg menghitung antara 7,500 hingga 8,000 bentuk maskulin dari segi tatabahasa dalam Perjanjian Baru (hampir satu bagi setiap ayat!) yang sama ada mesti merangkumi wanita atau boleh merangkumi wanita. Yohanes Krisostomus memahami hal ini. Hal ini ditunjukkan oleh homilinya yang ke-11 tentang 1 Timotius 3 (PG 62,545 dst.), di mana dia menulis tentang 1 Timotius 3:12: "Diaken mestilah lelaki satu isteri. Hal ini juga patut dikatakan berkenaan diaken wanita." Walaupun Krisostomus percaya bahawa wanita lebih rendah daripada lelaki (NPNF1 12:151.4), dia mengakui bahawa ungkapan Yunani "lelaki satu isteri" berlaku bagi wanita sama seperti bagi lelaki – sama seperti kata "monogami" dalam bahasa kita. ***Oleh itu, rumusan "lelaki satu isteri" tidak mengecualikan wanita daripada jawatan penilik jemaat (1 Timotius 3:2), penatua (Titus 1:6) atau diaken (1 Timotius 3:12).***

3) Menurut Titus 2:3, "penatua wanita" hendaklah berkelakuan sebagaimana yang layak bagi pelayanan di tempat kudus, dan ... menjadi "pengajar perkara-perkara yang baik". Rumusan Paulus sesuai dengan tepat bagi "penatua wanita". Oleh itu, orang tidak patut menegaskan bahawa Alkitab tidak menyebut penatua wanita. Kata bagi "penatua wanita", *presbytidas*, ialah kata yang sama yang kemudiannya digunakan untuk melarang pelantikan "penatua wanita".[3] ***Paulus mencipta istilah "pengajar perkara-perkara yang baik" (kalodidaskalous) untuk menggambarkan penatua wanita.*** Dalam Titus 2:4-5 menyusul contoh-contoh tentang apa yang patut diajar oleh penatua wanita. Senarai ini sudah tentu tidak lengkap. Namun tiada apa-apa dalam ayat-ayat ini yang mengatakan atau membayangkan bahawa penatua wanita hanya boleh mengajar wanita yang lebih muda.

4) 1 Petrus 3:7 tidak mempunyai kata kerja utama. Namun "demikian juga" mengandaikan bahawa Petrus memaksudkan "tunduklah". Dengan itu terbentuk satu kesejajaran dengan tiga seruan sebelumnya untuk tunduk:

"Tunduklah kepada setiap pihak berkuasa manusia demi Tuhan" (2:13)

"Hai hamba-hamba, tunduklah kepada tuanmu dengan penuh hormat" (2:18)

"Hai isteri-isteri, demikian juga [homoiôs] tunduklah kepada suamimu" (3:1)

Oleh itu, 1 Petrus 3:7 memerintahkan: "Hai suami-suami, demikian juga [*homoiôs*] tunduklah kepada isterimu dengan hidup bersama mereka dengan penuh pengertian, dan mengakui mereka sebagai bejana kewanitaan yang lebih lemah [BDAG 208, *gynaikeios*, 'kewanitaan', yang dalam kaitan dengan 'sesama ahli waris' membayangkan bahawa dia berharga], dan limpahkanlah penghormatan kepada mereka sebagai sesama ahli waris anugerah kehidupan yang penuh rahmat, supaya doamu tidak terhalang."

Selama bertahun-tahun saya tidak menerbitkan penemuan saya kerana saya bimbang penemuan itu akan membawa perpecahan dalam gereja. Ketika isteri saya dan saya bertugas sebagai mubaligh Evangelical Free Church di Jepun, saya memohon kepada Tuhan supaya Dia menunjukkan dengan jelas kepada saya sama ada Dia mahu saya menerbitkan penemuan saya. Dalam masa dua puluh empat jam selepas doa itu, tiga perkara berlaku: Presiden Evangelical Free Church di Amerika, A. T. Olson, meminta saya menerbitkan hasil kajian saya. Pengerusi persatuan pastor kami meminta saya menulis sebuah artikel tentang wanita dalam kepimpinan gereja. Dan saya mendapat sebuah artikel oleh Douglas J. Moo.[4] Di situ dinyatakan pada hlm. 70 bahawa "kecenderungan wanita untuk tertipu menghalang mereka daripada mengambil bahagian dalam pengajaran awam ... Terdapat beberapa kegiatan yang secara semula jadi tidak sesuai bagi wanita." Jawapan-jawapan doa yang jelas ini memberi saya kebebasan untuk menjawab Moo dalam sebuah artikel.[5] Tidak terhitung banyaknya orang yang telah bersaksi kepada saya bahawa terbitan-terbitan saya telah membebaskan wanita untuk pelayanan yang berbuah. Ditambah pula dengan persetujuan sarjana-sarjana dari seluruh dunia dan daripada banyak tradisi Kristian. Semua ini telah meneguhkan kepada saya dengan sangat jelas: Allah memang telah memimpin saya untuk menerbitkannya.

Lima puluh tahun penyelidikan kemudian, saya masih belum menemui satu petikan pun dalam teks asal Kitab Suci yang mengehadkan pelayanan wanita. Penyelidikan saya telah menguatkan keyakinan saya bahawa Alkitab tidak mengandungi kesilapan dalam segala yang diajarkannya. Alkitab, bukan budaya kita, ialah kewibawaan kita.

2.2 Adakah Kesetaraan Lelaki dan Wanita Penting?

Ramai orang tidak membangkitkan bantahan alkitabiah terhadap perhambaan kerana mereka bimbang hal itu akan memecahbelahkan gereja. Tetapi gereja kini mengakui bahawa tidak memerangi perhambaan merupakan satu kesilapan yang dahsyat. Kita memperjuangkan perdamaian antara kaum dan mengecam ketidakadilan perkauman. Allah juga menuntut keadilan bagi wanita. ***Allah menentang pilih kasih yang terkandung dalam setiap hierarki jantina. Dan Dia menentang penindasan terhadap wanita yang telah ditimbulkan oleh hierarki ini sepanjang sejarah. Ya, jadi ini bukanlah persoalan yang remeh. Ia penting bagi penginjilan, pemberitaan Injil dan kemajuan Kerajaan Kristus. Lebih daripada itu, ia mempengaruhi cara kita berurusan dengan orang lain dalam kasih dan hormat, terutamanya dalam perkahwinan.***

Persoalan ini penting kerana Alkitab ialah firman Allah yang berwibawa bagi semua manusia. Kebenaran itu berbaloi diperoleh melalui kerja keras analisis yang teliti. Terjemahan Alkitab yang tidak tepat dan tafsiran yang mengelirukan tentang petikan-petikan tertentu telah menyumbang kepada penganiayaan terhadap wanita. Antara lain, hal ini telah menyebabkan berjuta-juta orang berpaling

daripada gereja. Berjuta-juta lagi membenci Alkitab kerana mereka tersilap menyangka bahawa Alkitab menindas wanita. Banyaknya contoh wanita yang memegang peranan kepimpinan dalam Alkitab membuktikan bahawa Allah mengurniakan karunia kepada wanita untuk pelayanan dan memimpin mereka ke dalam pelayanan. Mereka yang mengehadkan pelayanan wanita menyebabkan gereja menjadi miskin. Mereka mengehadkan pemberitaan Injil, menentang karunia dan panggilan Roh Kudus kepada wanita, dan bertindak bertentangan dengan banyak prinsip Kitab Suci yang menyatakan persamaan hak lelaki dan wanita.

3 Alkitab Mengajar Kesetaraan[6] Lelaki dan Wanita

Adakah Alkitab tidak konsisten dalam persoalan jantina? Ramai sarjana evangelikal yang sangat dihormati percaya bahawa Alkitab mengesahkan kesetaraan jantina dan juga peranan jantina, dan bahawa terdapat ketegangan antara kedua-duanya. Bolehkah kita mencapai satu pendirian Alkitab yang padu tanpa memperkosa teks Alkitab? Adakah eksegesis yang baik perlu dikorbankan di atas mazbah teologi sistematik? Pasti eksegesis yang baik dan teologi sistematik yang baik berjalan seiring. Selama berdekad-dekad saya bergumul dalam doa dengan percanggahan-percanggahan yang nampak dalam teks-teks tentang jantina, dan saya boleh berkata dengan jujur bahawa teks-teks Alkitab itu sendirilah yang telah mengubah pemahaman saya. Dari penciptaan hingga ciptaan baharu, mesej Alkitab tentang jantina dalam gereja dan dalam perkahwinan secara konsisten mengesahkan kesetaraan lelaki dan wanita.

3.1 Wanita dalam Perjanjian Lama

3.1.1 Wanita dalam Penciptaan dan selepas Kejatuhan Manusia

Kitab Kejadian menunjukkan: Allah menciptakan manusia sebagai jantina-jantina yang setara, bukan di bawah kepimpinan lelaki.[7] Kitab itu mengajar bahawa lelaki dan wanita sama-sama diciptakan menurut gambar Allah dan bersama-sama memerintah bumi (Kejadian 1:26-27). Kesetaraan mereka tidak terhad kepada kedudukan rohani mereka di hadapan Allah, tetapi juga meliputi pemerintahan mereka atas bumi. Allah memberkati lelaki dan wanita dan menugaskan kedua-duanya dalam ayat 28: "Beranakcuculah dan bertambah banyaklah, penuhilah bumi dan taklukkanlah ia, dan berkuasalah atas ... segala makhluk hidup yang bergerak di bumi."

Struktur kisah penciptaan memuncak pada penciptaan wanita, yang memenuhi keperluan lelaki akan seorang rakan kongsi yang sepadan dengannya (2:18, 20). Teks itu menggambarkan bahawa wanita diciptakan sebagai *ʿezer kĕnegĕdô* bagi lelaki, yang secara harfiah bermaksud: "satu kekuatan yang sepadan dengannya". Malangnya kata *ʿezer* di sini sering diterjemahkan sebagai "penolong" (bahasa Jerman: *Helfer*), yang dalam bahasa Inggeris atau Jerman membayangkan seorang orang bawahan atau hamba. Namun dalam Alkitab, *ʿezer* tidak pernah bermaksud "penolong" dalam erti "hamba", tetapi hampir selalu menggambarkan Allah sebagai Penyelamat, kekuatan atau kuasa umat-Nya.[8] Kamus bahasa Ibrani Alkitab yang berwibawa menyenaraikan makna-makna Alkitab bagi *ʿezer* sebagai "pertolongan, sokongan, kuasa dan kekuatan", tetapi bukan "penolong".[9] Tiga kali *ʿezer* menggambarkan seorang pelindung tentera.[10] Konteks tiada satu pun daripada petikan-petikan ini membenarkan kesimpulan bahawa Allah atau wanita, sebagai *ʿezer*, berada di bawah lelaki.[11]

Kata yang kedua, *kĕnegĕdô*, terdiri daripada *kĕ* (seperti) + *negĕd* (di hadapan) + *ô* (dia) dan bermaksud "seperti di hadapannya". *Nāgîd*, satu kata nama yang berkaitan dengan *negĕd*, merujuk kepada orang

yang berdiri di hadapan, dan bermaksud "orang yang telah diisytiharkan (oleh Yahweh) sebagai pemimpin".[12] Jadi, seperti ʿezer, *kĕnegĕdô* juga lebih merujuk kepada seorang yang lebih tinggi atau setara daripada seorang orang bawahan. Tiada apa-apa dalam ungkapan *ʿezer kĕnegĕdô* dalam Kejadian 2 yang menunjukkan bahawa Allah menciptakan wanita sebagai penolong bawahan bagi lelaki. Sebaliknya: Ungkapan itu menonjolkan kekuatannya. Dia ialah rakan kongsi lelaki yang setara dan menyelamatkannya daripada kesendirian. Dia ialah pasangan yang sepadan dengannya: teman dan sahabatnya, yang melengkapinya dalam menjalankan pemerintahan atas bumi. Dia melengkapkannya supaya bersama-sama mereka dapat beranak cucu dan memelihara bumi.

Di tempat-tempat lain juga, kisah penciptaan dalam Kejadian tidak pernah memberikan kedudukan yang lebih tinggi atau kuasa yang lebih besar kepada lelaki berbanding wanita.[13] Sebaliknya: Kisah itu secara konsisten menekankan kesetaraan mereka. Allah menjadikan wanita daripada sisi lelaki, dan lelaki itu mengenali: "Inilah dia, tulang daripada tulangku dan daging daripada dagingku" (2:23), kerana mereka mempunyai zat yang sama (2:21-23). "Bapa dan ibu" disebut bersebelahan tanpa perbezaan kedudukan (2:24). Dalam perkahwinan, mereka "bersatu" dan menjadi "satu daging" (2:24). Kedua-duanya telanjang dan tidak merasa malu; mereka berkongsi ketidakbersalahan moral (2:25). Bersama-sama mereka digoda dan melanggar perintah Allah (3:6). Kedua-duanya menyedari bahawa mereka telanjang dan menjahit penutup bagi diri mereka (3:7). Kedua-duanya bersembunyi daripada Allah (3:8). Hal ini menunjukkan: Kedua-duanya malu kerana telah tidak taat kepada Allah. Kedua-duanya mengelak daripada mengaku salah (3:12-13). Allah berbicara secara langsung kepada kedua-duanya dan memberitahu mereka akibat-akibat konkrit dosa mereka (3:9-13, 16-19). Kedua-duanya bertanggungjawab atas perbuatan mereka sendiri. Jadi Kejadian 2-3 menggambarkan kesetaraan jantina, dan bukan satu "tatanan penciptaan"[14] yang memberikan kuasa kepada lelaki atas wanita.

Penguasaan lelaki atas wanita tidak terdapat dalam rancangan asal Allah. Sebutan pertama tentang pemerintahan lelaki terdapat dalam Kejadian 3:16, di mana ia digambarkan sebagai akibat langsung daripada Kejatuhan manusia: "Dia akan menguasai engkau." Bahkan penyokong-penyokong terkemuka hierarki lelaki mengakui bahawa ini "bukanlah satu ketetapan tentang apa yang sepatutnya".[15] Sama seperti setiap akibat lain daripada Kejatuhan, ia ialah satu perubahan ke arah yang lebih buruk. Untuk menyelaraskan hal ini dengan teori mereka bahawa lelaki telah menjadi kepala sejak penciptaan, penyokong-penyokong hierarki menegaskan bahawa Kejadian 3:16 membicarakan permulaan satu pemerintahan yang *tanpa kasih*, bukan pemerintahan lelaki atas wanita secara umum.[16] Namun teks itu tidak mengatakan bahawa hanya pemerintahan lelaki yang tanpa kasih merupakan akibat Kejatuhan; ia mengatakan bahawa pemerintahan lelaki itu sendiri merupakan akibat Kejatuhan. Dalam Kejadian 3:16 terdapat kata yang paling kerap digunakan bagi "memerintah". Kata itu tidak dengan sendirinya membayangkan pemerintahan yang buruk. Kata itu bahkan digunakan bagi pemerintahan Allah, yang pasti bukan pemerintahan yang buruk! Kedua-dua kamus besar bahasa Ibrani Alkitab menganalisis setiap kemunculan kata ini dalam Perjanjian Lama dan tidak menyenaraikan sebarang makna negatif baginya.[17] Kata ini tidak membayangkan pemerintahan yang buruk, tetapi semata-mata bermaksud "pemerintahan". Oleh sebab pemerintahan lelaki atas wanita itu sendiri merupakan akibat Kejatuhan, lelaki tidak mungkin telah memerintah wanita sebelum Kejatuhan. Bahkan dalam keadaan yang terbaik sekalipun, pemerintahan lelaki atas wanita mempunyai satu akibat praktikal: Wanita dilucutkan daripada kuasa yang telah dikurniakan Allah kepadanya pada penciptaan, sama taraf dengan lelaki. Tambahan pula, ramai lelaki, disebabkan oleh tabiat mereka yang telah jatuh, telah menggunakan kedudukan berkuasa mereka untuk menganiaya wanita. Kristus, keturunan perempuan itu, yang dijanjikan Allah akan meremukkan kepala ular (Kejadian 3:15), telah mengalahkan Kejatuhan.

Oleh itu, kita tidak patut menggalakkan akibat-akibat tragis Kejatuhan, tetapi menentangnya. Ini termasuk juga pemerintahan lelaki atas wanita.

3.1.2 Wanita dalam Bahagian Lain Perjanjian Lama

Perjanjian Lama memuji ramai wanita yang memimpin lelaki, termasuk isteri dan ibu. Ia menunjukkan wanita yang memimpin dengan berkat Allah. Tiada di mana-mana pun ia membayangkan bahawa jantina mereka menjadikan mereka tidak layak untuk hal itu. Nabi perempuan Miryam diutus oleh Allah untuk memimpin Israel (Mikha 6:4; bandingkan Keluaran 15:20-21). Debora termasuk dalam kalangan hakim yang "dibangkitkan oleh TUHAN" dan yang "menyelamatkan Israel daripada tangan musuh-musuhnya" (Hakim-hakim 2:16, 18; 4:10, 14, 24; 5:1-31), seorang nabi perempuan dan pemimpin tertinggi di seluruh Israel (4:4-5). Dia, seorang isteri dan ibu (5:7), mempunyai kuasa untuk memerintah Barak, panglima tentera Israel: "Pergilah!" (4:6, 14), dan Barak pun pergi. Mereka bekerjasama dengan baik dengan kuasa bersama: dia sebagai panglima tentera, Debora sebagai panglima tertinggi. Ratu Ester mempunyai pengaruh yang cukup untuk menyebabkan kebinasaan keluarga Haman dan 75,000 musuh orang Yahudi (Ester 7:1-10; 9:1-32). Bersama-sama Mordekhai, "dia menulis dengan segala kewibawaan ... Perintah Ester mengesahkan peraturan-peraturan ini" (9:29-32). Alkitab memuji Ratu Syeba (1 Raja-raja 10:1-13; 2 Tawarikh 9:1-12) dan permaisuri Kasdim (Daniel 5:10-12). Kata Ibrani bagi "ratu" hanyalah "raja" dengan akhiran feminin. Hanya tiga orang yang mempunyai gelaran daripada akar kata "raja" yang dalam Alkitab semata-mata dipuji dan tidak pernah dikritik: ketiga-tiga wanita ini. Dalam catatan tentang raja-raja Yehuda, ibu suri, iaitu ibu raja-raja, selalu disebut atau dinamakan (bandingkan Yeremia 13:18; 29:2; 2 Raja-raja 24:15). Mereka termasuk Batsyeba, yang duduk di atas takhta (1 Raja-raja 2:17-19), Maakha (1 Raja-raja 15:2, 10, 13) dan Nehusta (2 Raja-raja 24:8).

Apabila kitab Taurat yang disangka telah hilang itu ditemukan, para imam bertanya kepada nabi perempuan Hulda tentangnya dan tunduk kepada kepimpinan rohaninya. Pemimpin-pemimpin Israel, termasuk raja, para tua-tua, para nabi dan rakyat, menerima perkataannya sebagai wahyu ilahi (2 Raja-raja 22:14-23:3; 2 Tawarikh 34:22-32). Kepimpinan lelaki Israel mentaati firman Allah yang telah diucapkan oleh seorang wanita. Hal ini mencetuskan kebangunan rohani yang mungkin terbesar dalam sejarah Israel (2 Raja-raja 22:14-23:25; 2 Tawarikh 34:29-35:19).

Tiada satu teks pun dalam Perjanjian Lama yang mengatakan bahawa Allah membenarkan wanita mempunyai kuasa politik atau agama sedemikian atas lelaki hanya kerana keadaan-keadaan yang khusus. Kes-kes ini juga tidak pernah digambarkan sebagai pengecualian daripada satu prinsip Alkitab. Memang dua orang pemerintah wanita Israel adalah jahat: Atalya (2 Raja-raja 11:1-3; 2 Tawarikh 22:10-12) dan Izebel (1 Raja-raja 18:4). Tetapi kebanyakan raja Israel juga jahat. Kitab Suci tidak mengkritik mereka atau mana-mana pemimpin wanita Israel yang lain dengan alasan bahawa kuasa atas lelaki tidak layak bagi seorang wanita. Sebaliknya, Perjanjian Lama menggambarkan wanita dalam kedudukan kepimpinan agama dan politik sebagai sesuatu yang biasa.

Hanya satu kedudukan kepimpinan sosial atau agama yang penting tidak pernah dipegang oleh wanita dalam Perjanjian Lama: jawatan imam. Sebabnya jelas: Dalam sesetengah pemujaan kafir, imam-imam perempuan dikaitkan dengan pelacuran atau upacara seks dalam penyembahan. Hal ini dilarang oleh Ulangan 23:17. Allah berulang kali melarang umat-Nya untuk menimbulkan walaupun kesan bahawa mereka mengikut adat yang tidak bermoral bangsa-bangsa di sekeliling mereka.[18] Imam-imam perempuan akan menimbulkan kesan itu dengan tepat. Namun cita-cita Perjanjian Lama ialah supaya seluruh bangsa Israel menjadi "kerajaan imam dan bangsa yang kudus" (Keluaran 19:6). Yesaya 61:6

menubuatkan satu masa apabila seluruh umat Allah akan menjadi imam: "Kamu akan disebut imam-imam TUHAN, dan orang akan menamakan kamu pelayan-pelayan Allah kita." Allah telah mewujudkan keimaman seluruh umat-Nya dalam gereja Perjanjian Baru (1 Petrus 2:9).

Para nabi Perjanjian Lama mengumumkan bahawa Allah telah merancang satu peranan kenabian yang lebih besar bagi wanita. Musa menulis: "Alangkah baiknya jika seluruh umat TUHAN menjadi nabi dan TUHAN mencurahkan Roh-Nya ke atas mereka!" (Bilangan 11:29). Yoel memberitakan maksud Allah: "Aku akan mencurahkan Roh-Ku kepada semua manusia. Anak-anakmu lelaki dan perempuan akan bernubuat ... Bahkan kepada hamba-hamba-Ku, lelaki dan perempuan, Aku akan mencurahkan Roh-Ku pada hari-hari itu" (Yoel 2:28-29), satu janji yang digenapi pada hari Pentakosta (Kisah Rasul-rasul 2:14-21).

Allah bahkan menggunakan wanita bagi tugas kenabian yang terbesar sekali: Melalui mereka Dia menyampaikan bahagian-bahagian penting Kitab Suci yang diilhamkan. Ini termasuk nyanyian Miryam (Keluaran 15:21) dan Debora (Hakim-hakim 5:2-31) serta doa Hana (1 Samuel 2:1-10). Dalam Perjanjian Baru juga Allah berbicara dengan cara ini melalui wanita: dalam nyanyian Elisabet (Lukas 1:25, 42-45) dan dalam Magnificat Maria, tafsiran Kristian yang pertama tentang Kitab Suci (Lukas 1:46-55). Jadi Allah sama sekali tidak mengecualikan wanita daripada memimpin lelaki. Sebaliknya: Dia memanggil wanita kepada tugas-tugas kepimpinan sekular dan juga rohani.

3.2 Yesus dan Wanita

Melalui segala perkataan dan perbuatan-Nya, Yesus telah memberi kita teladan: Dia melayani wanita sebagai setara dengan lelaki, tidak pernah sebagai orang bawahan atau sebagai orang yang terhad peranannya (Matius 12:49-50; 15:38; 25:31-46; Markus 3:34-35; Lukas 8:21; 11:27-28). Hakikat bahawa Dia melayani wanita sebagai setara bertentangan dengan amalan undang-undang, sosial dan agama pada zaman-Nya. Dalam hal-hal undang-undang di mana hak wanita dihadkan, seperti dalam hal perzinaan dan perceraian, Dia melayani lelaki dan wanita dengan sama. Dalam masyarakat yang menganggap wanita kurang bijak dan kurang bermoral berbanding lelaki, Yesus menghormati kebijaksanaan dan kebolehan rohani wanita. Hal ini ditunjukkan oleh kebenaran-kebenaran rohani yang besar yang mula-mula diajarkan-Nya kepada wanita, seperti kepada wanita Samaria (Yohanes 4:10-26) dan Marta (Yohanes 11:25-26).

Dalam budaya yang memandang hina pendidikan agama bagi wanita, Yesus menggalakkan wanita untuk menjadi murid-murid-Nya. Sebagai contoh, apabila Maria "duduk di kaki Tuhan dan mendengar" – sikap dan kedudukan seorang murid –, Yesus menyokongnya: "Maria telah memilih yang lebih baik, dan itu tidak akan diambil daripadanya" (Lukas 10:38-42).[19] Secara umum terdapat persetujuan bahawa pada zaman Yesus, murid-murid dilatih untuk meneruskan ajaran seorang rabi, dan biasanya mereka sendiri menjadi pengajar. Namun murid-murid para rabi sentiasa lelaki. Yesus mengajar murid-murid lelaki dan juga perempuan. Hal ini menunjukkan maksud-Nya untuk menjadikan wanita dan juga lelaki pengajar iman.

Namun begitu, bagi lingkaran asal dua belas rasul, Yesus hanya memilih lelaki. Mereka mempunyai peranan kepimpinan yang sangat dihormati dalam gereja mula-mula. Adakah dengan itu Dia mengecualikan wanita daripada kepimpinan gereja? Tidak. Dari segi logik, pemilihan lelaki sebagai rasul semata-mata tidak lebih mengecualikan wanita daripada kepimpinan gereja daripada pemilihan orang Yahudi yang merdeka sebagai rasul mengecualikan orang bukan Yahudi atau hamba daripada kepimpinan gereja. Lagipun, dua orang pemimpin yang paling berpengaruh dalam gereja mula-mula

ialah Yakobus, saudara Yesus (Kisah Rasul-rasul 15:13; Galatia 1:19),[20] dan Paulus. Kedua-duanya tidak termasuk dalam kumpulan Dua Belas, tetapi mereka rasul – begitu juga seorang wanita: Yunia.[21] Mengapakah kumpulan Dua Belas patut menjadi satu-satunya ukuran kita bagi kepimpinan gereja, sedangkan rasul-rasul lain di luar lingkaran Dua Belas itu juga memegang kedudukan penting dalam kepimpinan gereja?

Jadi mengapakah Yesus hanya memilih lelaki dan bukan wanita bagi dua belas rasul yang asal? Perjanjian Baru tidak menyebut sebab-sebab-Nya. Tetapi mungkin Yesus memilih lelaki atas dua sebab: untuk tidak menimbulkan sandungan dan untuk mewujudkan satu kesejajaran simbolik. Seandainya Yesus membawa wanita ke perhimpunan-perhimpunan pada waktu malam, terutamanya di padang gurun atau di tempat-tempat seperti Taman Getsemani, hal itu akan menimbulkan syak wasangka moral – bukan sahaja terhadap Yesus, tetapi juga terhadap kumpulan Dua Belas, yang integritinya akan sangat diperlukan oleh gereja. Tambahan pula, pelantikan dua belas lelaki Yahudi yang merdeka oleh Yesus sepadan dengan dua belas anak lelaki atau suku Israel dan menguatkan simbolisme gereja sebagai "Israel yang baharu atau yang diperbaharui". Hakikat bahawa Yesus juga memilih murid-murid perempuan (lihat di atas) turut menunjukkan: Melalui pemilihan dua belas rasul lelaki, Dia tidak bermaksud untuk mengecualikan wanita daripada kepimpinan gereja.

Yesus juga tidak menghalang wanita daripada memberitakan Injil kepada lelaki. Mubaligh Kristian yang pertama ialah seorang wanita Samaria: "Ramai orang Samaria dari kota itu percaya kepada-Nya kerana kesaksian wanita itu" (Yohanes 4:39; bandingkan 4:28-42). Orang pertama yang ditemui oleh Kristus yang telah bangkit ialah Maria Magdalena. Dialah yang ditugaskan-Nya untuk memberitakan Injil tentang kebangkitan-Nya dan kenaikan-Nya yang akan berlaku tidak lama lagi kepada Allah Bapa (Yohanes 20:14-18). Oleh sebab "rasul" hanya bermaksud "utusan", adalah wajar untuk mengatakan bahawa Kristus melantiknya sebagai rasul kepada para rasul. Kristus telah mentakrifkan semula kepimpinan: sebagai kepimpinan yang rendah hati dan melayani (cth. Yohanes 13:3-17). Kepimpinan sedemikian dalam pelayanan kepada Kristus sekurang-kurangnya sama wajar bagi wanita seperti bagi lelaki.

3.3 Paulus dan Wanita: Pembela Kesetaraan

Paulus mengesahkan kesetaraan lelaki dan wanita dengan tiga cara: Dia menyebut wanita sebagai rakan sekerja yang melayani bahu-membahu dengan lelaki. Dia mempertahankan banyak kebenaran teologi yang membawa kepada kesetaraan lelaki dan wanita. Dan dia menegaskan kesetaraan mereka secara jelas.

3.3.1 Pengesahan Paulus terhadap Wanita dalam Pelayanan

Dalam Roma 16:1-16, Paulus memberi salam kepada ramai orang dengan menyebut nama mereka. Sepuluh orang daripada mereka disebutnya sebagai rakan sekerja dalam pelayanan Kristian. Tujuh daripada sepuluh orang itu ialah wanita: Febe, "diaken gereja di Kengkrea" (16:1) dan "pemimpin[22] bagi ramai orang, termasuk aku sendiri" (16:2); Yunia, "terkemuka dalam kalangan para rasul" (16:7)[23]; Priska, "rakan sekerjaku dalam Kristus Yesus" (16:3; bandingkan Filipi 4:3); dan Maria, Trifena, Trifosa dan Persis, yang bekerja "dengan tekun dalam Tuhan" (16:6, 12). Dalam 1 Korintus 16:16, Paulus menyeru orang percaya untuk "tunduk kepada setiap rakan sekerja". Dalam 1 Tesalonika 5:12, "mereka yang bekerja keras di antara kamu" disebut sebagai "mereka yang memimpin kamu dalam Tuhan dan menegur kamu". Hal ini tidak dapat cukup ditekankan: Paulus tidak sekadar menyenaraikan wanita-wanita ini sebagai orang percaya, tetapi sebagai pemimpin dalam pelayanan. Dalam bahagian ini

Paulus memberi salam kepada ramai orang percaya, tetapi hanya menyebut sepuluh orang sebagai pemimpin dalam pelayanan, dan tujuh daripada mereka ialah wanita. Tiga orang lelaki itu ialah Akwila, Andronikus dan Urbanus. Dua yang pertama disebut bersama-sama isteri mereka, dan ini menekankan kuasa bersama mereka. ***Hakikat bahawa Paulus menyebut bahagian wanita yang begitu tinggi dalam kalangan pemimpin sebuah komuniti awam adalah unik dalam seluruh sejarah kesusasteraan Yunani purba. Hal ini menunjukkan bahawa wanita dalam gereja mula-mula memimpin pada tahap yang luar biasa bagi budaya pada masa itu.***

3.3.2 Kesetaraan Lelaki dan Wanita Berpunca daripada Teologi Paulus

Paulus mengesahkan bahawa lelaki dan wanita sama-sama "diciptakan menurut gambar Allah" dan berada "di dalam Kristus". Mereka telah diserahi kuasa atas bumi, dan kedua-duanya telah menerima mandat penciptaan dan berkat Allah. Banyak prinsip dalam teologinya semestinya merangkumi kesetaraan mereka: kepimpinan yang melayani, "saling tunduk" dalam gereja dan perkahwinan, kesatuan tubuh Kristus, keimaman semua orang percaya, karunia Roh bagi semua orang, kebebasan di dalam Kristus, zaman akhir yang telah pun bermula, ciptaan baharu, dan kenyataan bahawa di dalam Kristus "tidak ada perbezaan antara lelaki dan perempuan".[24]

3.3.3 Pengesahan Jelas Paulus tentang Kesetaraan Lelaki dan Wanita

Di dua tempat (Galatia 3:28 dan 1 Korintus 11:11), Paulus secara jelas menyatakan bahawa wanita dan lelaki mempunyai hak yang sama dalam kehidupan gereja.

Dalam Galatia 2:11-3:28 dia menegaskan: Apabila satu kumpulan sosial dalam gereja dilayan secara tidak sama rata – termasuk kumpulan wanita –, hal itu bertentangan dengan Injil. Dia mengecam orang Kristian Yahudi, termasuk secara jelas Rasul Petrus. Mereka tidak melayani orang Kristian bukan Yahudi sebagai setara dan bahkan enggan makan bersama mereka. Paulus berhujah: Orang Kristian mempunyai identiti mereka sebagai orang yang telah ditebus semata-mata di dalam Kristus. Oleh itu, membahagikan kedudukan atau keistimewaan dalam gereja berdasarkan asal usul, harta atau jantina adalah bertentangan dengan Injil: "Tidak ada perbezaan antara orang Yahudi dan orang Yunani, tidak ada perbezaan antara hamba dan orang merdeka, tidak ada perbezaan antara lelaki dan perempuan, kerana kamu semua satu di dalam Kristus Yesus". Semua ini ialah kategori sosial, dan "di dalam Kristus Yesus" bermaksud gereja. Oleh itu, Galatia 3:28 paling jelas merujuk kepada hubungan sosial dalam gereja. Petrus sendiri kemudiannya menjadi teladan dalam menyesali layanan yang tidak sama rata terhadap orang percaya seperti itu dan mengubah fikirannya: Dalam 2 Petrus 3:15-16 dia berbicara tentang "saudara kita yang dikasihi, Paulus" dan mengesahkan hikmat "semua suratnya" sebagai "Kitab Suci".

Ada yang mengatakan bahawa bahagian ini hanya membicarakan siapa yang boleh diselamatkan, dan bahawa ia tidak mempengaruhi kehidupan gereja. Tetapi mereka salah memahami apa yang dikatakan oleh bahagian ini tentang keselamatan, dan mengabaikan konteks sejarah dan budaya serta implikasi daripada kata-katanya.[25] ***Bahagian ini mengaitkan keselamatan dengan kehidupan sosial dalam gereja secara tidak terpisahkan.*** Seperti dalam semua tulisan Paulus, penebusan di dalam Kristus tidak dapat dipisahkan daripada kehidupan dalam tubuh Kristus, iaitu gereja. Konteks budaya juga penting: Galatia 3:28 menolak gagasan-gagasan yang disampaikan oleh satu doa harian Yahudi. Dalam doa itu, orang yang berdoa bersyukur kepada Allah kerana dia tidak dilahirkan sebagai orang bukan Yahudi, hamba atau wanita. Ini kerana kumpulan-kumpulan ini tidak mempunyai keistimewaan untuk mempelajari Taurat. Apabila Paulus menolak pembezaan-pembezaan ini, yang sebaliknya pula berlaku:

Semua kumpulan ini setara dalam kehidupan praktikal gereja – kerana mereka semua satu di dalam Kristus.

Satu kesejajaran yang rapat dengan Galatia 3:28 ialah 1 Korintus 11:11: "Namun demikian, dalam Tuhan, wanita tidak terpisah[26] daripada lelaki dan lelaki tidak terpisah daripada wanita." Paulus mengatakan hal ini dalam konteks di mana dia mengesahkan: Wanita, sama seperti lelaki, boleh memimpin kegiatan-kegiatan yang paling penting dalam perhimpunan awam gereja – doa (dimensi menegak kebaktian) dan nubuat (dimensi mendatar kebaktian). Syaratnya hanyalah bahawa dalam berbuat demikian mereka tidak mencabar perkahwinan atau etika Kristian.[27] Oleh itu, kenyataan bahawa lelaki dan wanita "dalam Tuhan" tidak terpisah berlaku sekurang-kurangnya bagi kegiatan-kegiatan kepimpinan dalam gereja ini. Kata pertama dalam ayat itu, "namun demikian", dalam bahasa Yunani menunjukkan bahawa ayat yang menyusul ialah perkara terpenting dalam teks itu. Memang Paulus menuntut gaya rambut yang berbeza bagi lelaki dan wanita (11:14-15), supaya dandanan rambut mereka tidak difahami sebagai tanda keruntuhan moral. Tetapi perkara terpentingnya tentang kebaktian awam adalah lain: Dia dengan tegas menolak sebarang pemisahan berdasarkan jantina di dalam Kristus. Oleh itu, dia menyambut baik apabila lelaki dan juga wanita memimpin kebaktian melalui doa dan nubuat.

3.3.4 Pengesahan Paulus tentang Kesetaraan Suami dan Isteri

Dalam 1 Korintus 7, huraiannya yang paling terperinci tentang perkahwinan, Paulus menyebut syarat, kemungkinan, hak dan kewajipan yang betul-betul sama bagi suami dan isteri dalam dua belas persoalan yang berbeza. Dalam setiap perkara ini, dia menyapa lelaki dan wanita sebagai setara. Paulus berulang kali menggunakan rumusan yang seimbang secara simetri untuk menekankan kesetaraan ini. Dua belas topik berikut menjelaskan hal ini: Paulus menekankan bahawa suami dan isteri saling memiliki (ay. 2). Mereka mempunyai hak perkahwinan secara timbal balik (ay. 3), kuasa secara timbal balik atas tubuh pasangan (ay. 4) dan kewajipan seksual secara timbal balik (ay. 5). Kedua-duanya diseru untuk tidak berpisah atau bercerai (ay. 10-13). Kedua-duanya menguduskan pasangan masing-masing dan anak-anak mereka (ay. 14). Kedua-duanya bebas jika pasangan meninggalkan mereka (ay. 15). Kedua-duanya mempunyai pengaruh yang berpotensi menyelamatkan pasangan masing-masing (ay. 16). Kedua-duanya bebas untuk berkahwin (ay. 28). Kedua-duanya, sebagai orang bujang, boleh menumpukan perhatian kepada Kristus (ay. 32 dan 34b), atau sebagai orang yang berkahwin, kepada usaha untuk menyenangkan hati pasangan (ay. 33-34a dan 34c). Paulus bahkan menulis: "Suami tidak berkuasa atas tubuhnya sendiri, tetapi isterinya" (7:4). Richard Hays dengan tepat menyatakan betapa revolusionernya hal ini: "Paulus menawarkan satu pandangan tentang perkahwinan yang memecahkan semua pola sebelumnya: satu hubungan di mana pasangan-pasangan terikat antara satu sama lain dalam saling tunduk."[28]

Hal yang serupa terdapat dalam Efesus 5:21-22: Ketundukan isteri secara jelas merupakan sebahagian daripada saling tunduk. Kedua-duanya tunduk antara satu sama lain secara sukarela dan dalam kasih.[29] Paulus menyeru isteri-isteri dan juga suami-suami untuk saling mendahulukan dan saling memelihara. Kristus ialah teladan bagi semua orang percaya, baik bagi isteri mahupun bagi suami (5:2). Apa yang dimaksudkan oleh Paulus apabila dia menyebut Kristus "kepala" ditunjukkannya dalam ayat 23: Dia dengan tegas menyamakan "kepala" dengan "penyelamat" – "Kristus ialah kepala jemaat, Dialah Penyelamat tubuh."

Apakah yang dilakukan oleh Kristus sebagai "Penyelamat" (atau "Juruselamat")? Paulus menjelaskan: "Kristus menyerahkan diri-Nya" bagi gereja (5:25) dan "memberinya makan dan memeliharanya"

(5:29). Hal ini menunjukkan: Paulus menggunakan "kepala" dalam makna Yunani yang lazim, iaitu "sumber". Di sini dia menumpukan perhatian kepada Kristus sebagai sumber kasih dan pemeliharaan bagi gereja.[30] Paulus menyeru suami-suami, sebagai "kepala" isteri mereka, untuk mengikut teladan Kristus sebagai "kepala": Mereka hendaklah mengasihi, memelihara dan menghargai isteri mereka (5:25-29). Kasih yang menghargai dan memelihara inilah yang mendorong ketundukan isteri – bukan satu hierarki kuasa (5:23).

Alkitab menyokong wanita memimpin di rumah. Paulus melayani suami dan isteri dengan sama dalam hubungan dengan anak-anak mereka (Efesus 6:1-2; Kolose 3:20) dan menyeru isteri-isteri untuk "memerintah rumah tangga mereka" (secara harfiah: "menjadi tuan rumah", bahasa Yunani: *oikodespoteo*, 1 Timotius 5:14). Jika itu bukan kepimpinan di rumah, maka apa?

3.4 Paulus dan Wanita: Penyokong Patriarki?

Walaupun Paulus berulang kali mengesahkan kesetaraan jantina, gagasan bahawa dia memperjuangkan pemerintahan lelaki dalam gereja masih kuat bertahan. Mengapa sebenarnya? Terutamanya kerana tafsiran popular tentang beberapa petikan sahaja: 1 Timotius 2:12 ("Aku tidak membenarkan seorang wanita mengajar atau menguasai lelaki"); 1 Timotius 3 dan Titus 1 (hanya penilik jemaat lelaki ditetapkan); dan 1 Korintus 14:34-35 ("Wanita hendaklah berdiam diri dalam perhimpunan jemaat"). Analisis berikut mendedahkan kesilapan tafsiran-tafsiran lazim tentang ayat-ayat ini dan menunjukkan bahawa Paulus ialah pembela kesetaraan jantina yang konsisten.

3.4.1 1 Timotius 2:12

Adakah 1 Timotius 2:12 melarang wanita mengajar atau menjalankan kuasa atas lelaki? Tidak, sebenarnya tidak. Paulus menulis dalam 1 Timotius 2:11-12: "Wanita hendaklah belajar dengan penuh ketundukan. Aku tidak membenarkan seorang wanita mengajar dan [berkaitan dengan itu] merampas kuasa atas seorang lelaki."[31] Dari segi tatabahasa, larangan itu merujuk kepada keadaan yang wujud pada masa itu. Tiada apa-apa dalam teks yang mengatakan bahawa ia patut berlaku secara umum. Kata kerja dalam rumusan "Aku tidak membenarkan" lebih menyokong satu larangan yang berlaku pada masa kini daripada satu larangan sejagat – terutamanya dalam bentuk tatabahasa ini: orang pertama, kala kini, indikatif.

Kamus BDAG[32] (hlm. 150) menentukan makna kata kerja kunci itu sebagai "merampas kedudukan kuasa yang bebas". Dalam New International Version (semakan tahun 2011), kata itu diterjemahkan dengan betul sebagai "***merampas kuasa***". Di mana-mana kata kerja ini dibuktikan dengan makna "merampas kuasa", ia sentiasa membicarakan tuntutan kuasa tanpa hak. Dalam ayat ini, kata yang lazim dalam Perjanjian Baru bagi "menjalankan kuasa" tidak digunakan. Bahkan buku yang paling penting bagi penyokong hierarki, dalam kajiannya tentang kata kunci ini bagi zaman Paulus, tidak menyebut "menjalankan kuasa" mahupun "mempunyai kuasa" sebagai makna yang mungkin – tetapi menyebut "merampas kuasa".[33] Oleh itu, Paulus tidak melarang wanita menjalankan kuasa atas lelaki. Sebaliknya, dia melarang wanita merampas kuasa atas seorang lelaki tanpa hak. Puncanya ialah krisis yang berterusan akibat ajaran-ajaran sesat di Efesus.

Jadi Paulus tidak melarang dua perkara – iaitu wanita mengajar dan wanita merampas kuasa atas lelaki. Dia hanya melarang satu perkara: wanita merampas kuasa untuk mengajar lelaki. Dalam ayat ini, kata Yunani *oude* menggabungkan dua unsur, "mengajar" dan "merampas kuasa", untuk menyatakan

satu gagasan tunggal. Hal ini tipikal bagi penggunaan kata hubung ini oleh Paulus.[34] Tetapi mengapakah Paulus di sini melarang wanita merampas kuasa untuk mengajar lelaki? Dia mengemukakan dua sebab.

Pertama: Apabila wanita merampas kuasa untuk mengajar lelaki tanpa diberi kuasa oleh gereja, hal itu tidak menghormati lelaki. Namun mereka patut menghormati lelaki, kerana lelaki ialah sumber asal wanita (2:13; bandingkan 1 Korintus 11:8, 11-12).

Kedua, beberapa orang wanita telah disesatkan oleh pengajar-pengajar palsu sehingga mereka mengikut Iblis (2:14; bandingkan 5:13-15). Paulus sudah melarang pengajar-pengajar sesat mengajar tanpa hak (1:3). Di sini dia mengehadkan wanita dengan cara yang serupa. Merekalah ***satu-satunya kumpulan yang dikatakan oleh Paulus telah disesatkan oleh pengajar-pengajar sesat itu.***

Dalam 1 Timotius 2:12, Paulus ***tidak*** melarang wanita di Efesus seperti Priskila (yang menurut 2 Timotius 4:19 berada di Efesus) untuk memegang kuasa yang diserahkan atau diakui dengan sewajarnya. Lagipun, Kisah Rasul-rasul menyebut dengan penuh penghargaan bahawa dia menerangkan "Jalan Allah dengan lebih tepat" kepada Apolos (Kisah Rasul-rasul 18:26). Lukas dan Paulus memperkenalkan pasangan suami isteri itu menurut adat Yunani dengan nama suami terlebih dahulu: Akwila dan Priskila (Kisah Rasul-rasul 18:2; 1 Korintus 16:19). Tetapi dalam setiap bahagian tentang pelayanan aktif mereka, Lukas dan Paulus – bertentangan dengan adat Yunani – menyebut Priskila terlebih dahulu (Kisah Rasul-rasul 18:18, 26; Roma 16:3). Hal ini menjadikannya hampir pasti bahawa dia memainkan peranan yang penting, jika bukan peranan yang dominan, dalam pelayanan mereka bersama. Oleh itu, tidak menghairankan bahawa dalam dua senarai rakan sekerjanya yang paling panjang (2 Timotius 4:19-21 dan Roma 16:1-16), Paulus memberi salam kepada Priska terlebih dahulu. Dia menyebutnya dengan bentuk namanya yang lebih hormat, yang selalu digunakannya. Hal yang serupa berlaku bagi Febe. Sebagai utusan Paulus, dia membawa surat Roma (Roma 16:1-2). Oleh itu, sudah tentu dia juga menjawab soalan-soalan orang Kristian di Roma tentang surat ini. Dengan itu, dia menjadi penafsir pertama surat itu dan, dalam berbuat demikian, turut mengajar lelaki dewasa. ***Semua ini menunjukkan: 1 Timotius 2:12 sama sekali tidak boleh melarang wanita seperti Priskila dan Febe, yang mempunyai kuasa yang diakui, untuk mengajar lelaki. Ayat itu hanya melarang wanita yang tidak mempunyai kuasa yang diakui untuk merampas kuasa bagi mengajar seorang lelaki.***

3.4.2 Syarat-syarat bagi Penilik Jemaat: 1 Timotius 3 dan Titus 1

Adakah Paulus menetapkan bahawa semua penilik jemaat mestilah lelaki? Sebaliknya: Paulus menggalakkan setiap orang percaya untuk berusaha menjadi penilik jemaat: "Perkataan ini benar: Sesiapa yang ingin menjadi penilik jemaat menginginkan satu tugas yang mulia" (1 Timotius 3:1). ***Dalam bahasa Yunani, "sesiapa" ialah kata yang neutral jantina. Ini bermakna: Pintu itu terbuka bagi wanita sama seperti bagi lelaki.*** Adakah Paulus akan menggalakkan wanita untuk mengingini satu jawatan yang dilarang bagi mereka? Paulus menjelaskan bahawa "sesiapa" kekal sebagai subjek di sepanjang bahagian itu: Dia mengulangi "sesiapa" dalam ayat 5, dan dalam senarai syarat yang selari bagi penilik jemaat dalam Titus 1:6 juga, "sesiapa" ialah subjeknya. ***Berbeza dengan cara kebanyakan terjemahan menyampaikannya, dalam teks Yunani tentang syarat-syarat bagi pemimpin gereja dalam 1 Timotius 3:1-13 dan Titus 1:5-9 tidak terdapat satu pun kata ganti nama maskulin.***

Dan bagaimana pula dengan hakikat bahawa menurut 1 Timotius 3:2, 12 dan Titus 1:6, penilik jemaat hendaklah "suami kepada seorang isteri"? Secara harfiah, dalam bahasa Yunani tertulis "lelaki satu isteri". Dalam teks ini tidak tertulis sekadar "lelaki", tetapi "lelaki satu isteri". Seluruh ungkapan itu

mesti difahami sebagai satu simpulan bahasa. Ada yang berkeras untuk mengasingkan satu kata "lelaki" dan mencabutnya secara sewenang-wenang daripada konteksnya. Daripada itu mereka menerbitkan satu syarat baharu: Setiap penilik jemaat mestilah seorang "lelaki". Hal ini sama tidak masuk akalnya dengan dakwaan: Oleh sebab "langgar lari" ialah satu kesalahan jenayah, maka "lari" juga mestilah satu kesalahan jenayah. Kebanyakan sarjana, termasuk penyokong hierarki, memahami "lelaki satu isteri" sebagai mengecualikan pengamal poligami atau lelaki yang tidak setia secara seksual daripada tugas penilik jemaat.[35]

Namun begitu, ada yang berkeras bahawa petikan ini juga turut mengecualikan wanita. Tetapi orang tidak boleh membaca makna berganda ke dalam simpulan bahasa ini: di satu pihak pengecualian pengamal poligami, di pihak lain tuntutan umum bahawa penilik jemaat mestilah lelaki. Hal itu tidak wajar. Dengan logik yang sama, kebanyakan syarat lain Paulus bagi penilik jemaat yang terdiri daripada beberapa kata akan menjadi tidak masuk akal. Adakah semua penilik jemaat mesti mempunyai "rumah tangga sendiri" dengan hamba-hamba dan beberapa orang "anak" yang cukup dewasa untuk "percaya" dan untuk taat "dengan penuh hormat"? ***Oleh sebab dalam 1 Timotius 3:11 kelayakan bagi diaken wanita disebut, ungkapan yang sama "lelaki satu isteri" dalam syarat-syarat bagi diaken dalam 3:12 tidak mungkin mengecualikan wanita.*** Oleh itu, membaca ke dalam "lelaki satu isteri" satu syarat bahawa penilik jemaat mestilah lelaki adalah sewenang-wenangnya dan tidak wajar.[36]

Dalam bahasa Yunani, adalah lazim untuk menggunakan bentuk maskulin dari segi tatabahasa apabila yang dimaksudkan ialah satu kumpulan yang terdiri daripada lelaki dan wanita.[37] Seorang pastor dan profesor yang cemerlang, yang menyokong patriarki, menyatakan: Di seluruh Alkitab, larangan-larangan yang ditujukan kepada lelaki biasanya juga berlaku bagi wanita. Dia menjelaskan: "Seperti yang diakui secara umum, … norma-norma yang menggunakan cara pengungkapan yang berbentuk maskulin secara umum patut ditafsirkan sebagai merangkumi kedua-dua jantina – melainkan ada sesuatu yang lain yang menentangnya."[38] Tafsiran Yesus tentang Ulangan 24 dalam Markus 10:12 mengesahkan hal ini. Prinsip monogami yang dinyatakan dalam "lelaki satu isteri" berlaku sama bagi lelaki dan wanita, sama seperti "jangan mengingini isteri sesamamu" (Keluaran 20:17) berlaku sama bagi seorang lelaki atau seorang wanita yang mengingini pasangan sesamanya. Oleh itu, terjemahan yang paling tepat dan paling harfiah bagi "lelaki satu isteri" ialah "***monogami***". Terjemahan ini paling baik menyampaikan bahawa bentuk maskulin dalam bahasa Yunani lazimnya merangkumi kedua-dua jantina. Dan ia menepati makna semula jadi simpulan bahasa ini dalam ayat 12.

3.4.3 1 Korintus 14:34-35

Jadi 1 Timotius 2 tidak melarang semua wanita mengajar atau menjalankan kuasa atas lelaki, dan 1 Timotius 3 serta Titus 1 tidak melarang wanita menjadi penatua. Tetapi adakah 1 Korintus 14:34-35 memerintahkan wanita untuk berdiam diri dalam gereja? Ya. Malah, inilah satu-satunya perintah dalam seluruh Alkitab bahawa wanita hendaklah berdiam diri. Kenyataan jelas ayat-ayat ini diulangi tiga kali – dengan penegasan yang sekuat mungkin: "Wanita hendaklah berdiam diri dalam perhimpunan jemaat, kerana mereka tidak dibenarkan berbicara ... adalah memalukan bagi seorang wanita untuk berbicara dalam perhimpunan jemaat." Ayat 35 bahkan melarang seorang wanita yang dihormati, iaitu seorang isteri, daripada bentuk berbicara yang paling wajar bagi seorang wanita dalam gereja: bertanya soalan kerana dia ingin belajar sesuatu. Dengan itu jelas: Larangan itu berlaku bagi setiap bentuk percakapan oleh semua wanita dalam perhimpunan awam gereja. Ia bukanlah sekatan yang terhad sahaja. Hal ini selaras dengan pandangan lazim dunia purba, seperti yang tersebar dalam kalangan orang Yahudi, Yunani dan Rom.[39] Tetapi bagaimanakah Paulus boleh menjadi pembela

kesetaraan jantina yang konsisten jika dia memberikan perintah ini? Adakah hal ini menjadikan Paulus – dan Alkitab sendiri – tidak konsisten atau bercanggah?

Ayat-ayat ini telah membingungkan para sarjana selama berabad-abad, sejak zaman Bapa-bapa Gereja yang awal lagi. Ini kerana ayat-ayat itu secara jelas bercanggah dengan kenyataan-kenyataan dalam pasal yang sama bahawa "semua orang" boleh mengajar dan bernubuat (ay. 5, 24, 26, 31, bandingkan 39). Ayat-ayat itu juga bercanggah dengan 11:5-6, di mana Paulus mengesahkan bahawa wanita bernubuat – apatah lagi hakikat bahawa di tempat-tempat lain juga Paulus memperjuangkan kesetaraan jantina. Ayat-ayat itu juga membingungkan kerana penggunaan "hukum Taurat" (14:34) merupakan satu pengecualian. Di semua tempat lain di mana Paulus merujuk kepada "hukum Taurat", dia memetik Perjanjian Lama – tetapi tidak di sini. ***Bertentangan dengan dakwaan ayat 34, hukum Taurat Perjanjian Lama tidak pernah memerintahkan wanita untuk tunduk dalam perhimpunan ibadat, apatah lagi untuk berdiam diri. Sebaliknya: Beberapa kali ia menggalakkan wanita untuk memberitakan firman Allah secara terbuka.*** Sebagai contoh, Mazmur 68:11 (dalam penomboran teks Ibrani: 68:12) berkata: "Tuhan telah memberitakan firman; wanita-wanita yang memberitakannya ialah satu kumpulan yang besar." Oleh sebab 1 Korintus 14:34-35 bercanggah dengan ajaran Alkitab dalam konteks terdekatnya dan di tempat-tempat lain, larangan tanpa sekatan bagi wanita untuk berbicara dalam gereja telah membingungkan pembaca selama hampir dua ribu tahun.

Ramai sarjana menganggap 1 Korintus 14:34-35 sebagai perintah Paulus. Untuk menjadikan Paulus (dan Alkitab) bebas daripada percanggahan, mereka telah mencadangkan sejumlah besar tafsiran yang bertujuan mengehadkan tuntutan berganda tiga untuk berdiam diri itu. Setiap satu daripadanya bercanggah dengan makna jelas teks itu. Mereka cuba mengehadkan percakapan yang dilarang kepada satu jenis percakapan tertentu, seperti menilai nubuat, celoteh yang mengganggu, berbahasa roh, mengajar atau bernubuat. Tafsiran-tafsiran yang sempit ini tidak sesuai dengan makna luas kata-kata "berdiam diri" dan "berbicara", yang terdapat dalam teks tanpa sebarang sekatan. Tafsiran-tafsiran itu juga tidak sesuai dengan contoh percakapan yang dilarang yang disebut dalam ayat 35: isteri-isteri yang bertanya soalan kerana mereka ingin belajar sesuatu. Justeru jenis percakapan inilah, yang dilarang secara jelas oleh ayat 35, yang dibenarkan oleh tafsiran-tafsiran yang sempit itu! Oleh itu, makna "berbicara" tidak boleh dihadkan kepada perkara-perkara seperti menilai nubuat, celoteh yang mengganggu, berbahasa roh, mengajar atau bernubuat. ***Lebih daripada itu, setiap usaha untuk mengehadkan percakapan yang dilarang itu bercanggah dengan tuntutan berganda tiga (dan dengan itu maksimum) yang tanpa sekatan untuk berdiam diri dalam bahagian ini.***

Jadi semua usaha untuk mengehadkan percakapan yang dilarang itu gagal. Maka bagaimanakah ayat 34-35 dapat diselaraskan dengan hakikat bahawa Paulus, dalam pasal yang sama dan dalam pasal 11, berulang kali mengesahkan bahawa wanita boleh bernubuat, dan bahawa di tempat-tempat lain juga dia memperjuangkan kesetaraan jantina? Jawapan yang terbaik timbul daripada penemuan bahawa ayat-ayat ini pada asalnya tidak terletak di tempatnya sekarang selepas ayat 33. Hal ini ternyata daripada manuskrip-manuskrip yang paling awal. Dalam semua manuskrip Yunani bagi teks "Barat", ayat 34-35 terletak selepas ayat 40.[40] Dalam manuskrip-manuskrip yang lain, ayat-ayat itu terletak selepas ayat 33. Adalah sama sekali luar biasa dan tidak lazim bagi seorang penyalin untuk memindahkan ayat-ayat ini dari selepas ayat 33 ke selepas ayat 40, atau sebaliknya.

Tiada satu manuskrip pun bagi surat-surat Paulus di mana satu bahagian yang sama panjangnya dipindahkan sejauh itu tanpa sebab yang jelas. Sebaliknya, hal berikut adalah lazim: Apabila seorang penyalin menyedari bahawa dia telah tertinggal satu kata atau satu ayat semasa menyalin, dia

menambahkan teks itu di tepi halaman. Dalam Codex Vaticanus, sebagai contoh, terdapat dua puluh tempat di mana teks dalam tulisan unsial lama terdapat di tepi halaman Injil Matius. Satu langkah kedua juga sama lazimnya: Sesiapa yang menyalin sebuah manuskrip Perjanjian Baru akan memasukkan teks yang ditemuinya di tepi halaman ke dalam teks utama di tempat yang menurut pendapatnya paling sesuai. Begitu juga pada hari ini, seorang setiausaha yang menaip semula sepucuk surat yang telah dibetulkan akan memindahkan catatan-catatan tepi ke dalam teks surat itu. Kebiasaan ini dibuktikan oleh edisi Nestle-Aland 28: Tujuh belas daripada dua puluh teks tepi dalam Vaticanus itu terdapat dalam teks utama hampir semua manuskrip Matius yang masih wujud. Oleh itu, apa yang dipanggil kebarangkalian transkripsi – iaitu persoalan tentang apa yang paling mungkin dilakukan oleh seorang penyalin – menyokong hal berikut: Seseorang mula-mula menulis perintah bahawa wanita hendaklah berdiam diri di tepi sebuah manuskrip. Penyalin-penyalin kemudian memasukkannya ke dalam teks sama ada selepas ayat 33 atau selepas ayat 40.[41] Akhirnya, akal sehat sahaja sudah mengatakan bahawa sesuatu yang biasa lebih mungkin daripada sesuatu yang begitu luar biasa sehingga tiada contoh lain baginya.

Oleh sebab ini ialah satu teks tepi, maknanya tidak ditentukan oleh konteks, dan tujuannya lebih sukar dikenal pasti. Terutamanya, kita tidak tahu sama ada teks di tepi halaman ini menyatakan sesuatu yang disahkan atau ditolak oleh Paulus. Hal ini dengan sendirinya menjadikannya asas yang kurang kukuh bagi hujah-hujah teologi atau praktikal. ***Mungkin ini ialah nubuat palsu yang ada dalam fikiran Paulus apabila dia, dalam konteks terdekat, berbicara tentang "seseorang yang menganggap dirinya seorang nabi" (ay. 37).*** Tidak mungkin Paulus sendiri menulis 14:34-35 di tepi halaman dengan tangannya sendiri. Ini kerana dengan tulisan tangannya yang besar, tepi halaman yang biasa tidak akan dapat memuatkan teks sebanyak itu (Galatia 6:11; 2 Tesalonika 3:17). Namun dia mungkin telah mengarahkan jurutulisnya untuk menulis teks itu di tepi halaman. Pada masa itu terdapat satu konsensus budaya yang sangat kuat: Wanita tidak patut berbicara di khalayak ramai. Oleh itu, hampir mana-mana pembaca mungkin telah menulis ayat 34-35 di tepi halaman. Dengan itu dia mungkin mahu menghalang seruan Paulus yang berulang kali, bahawa semua orang hendaklah bernubuat, daripada turut berlaku bagi wanita. Siapa yang menulis kata-kata ini di tepi halaman, mengapa dan bila, hanya dapat kita teka. Oleh itu, diragukan sama ada kata-kata itu berasal daripada Paulus – dan, jika ya, sama ada dia bersetuju atau menolaknya. ***Oleh itu, perintah bahawa wanita hendaklah berdiam diri dalam gereja ini tidak patut digunakan untuk mengasaskan satu teologi atau amalan gereja yang normatif. Malah, adalah paling wajar bagi terjemahan-terjemahan Alkitab untuk meletakkan catatan tepi ini di tempat asalnya yang hampir pasti: di tepi halaman, sebaik-baiknya dalam satu nota kaki.***

Sesetengah orang mungkin terkejut apabila mendengar bahawa ayat-ayat ini patut diletakkan di tepi halaman. Mereka bimbang hal ini akan menggugat kepercayaan terhadap kebolehpercayaan teks yang diwarisi. Namun kebimbangan ini tidak berasas. 1 Korintus 14:34-35 ialah satu kes yang unik – satu-satunya petikan dalam surat-surat Paulus di mana satu blok teks yang begitu besar terdapat dalam manuskrip-manuskrip yang berbeza di tempat-tempat yang begitu jauh antara satu sama lain, tanpa ada penjelasan yang munasabah tentangnya. Oleh itu, bukti manuskrip yang di sini menyokong satu teks tepi tidak membenarkan mana-mana bahagian lain Kitab Suci turut dikelaskan sebagai teks tepi.

Kebanyakan sarjana yang berpegang pada ketidakbersalahan Kitab Suci[42] berpendapat bahawa beberapa petikan pada asalnya tidak terdapat dalam teks, walaupun petikan-petikan itu dicetak dalam banyak Alkitab. Jadi persoalannya bukanlah sama ada ayat-ayat patut diletakkan di tepi halaman, tetapi sama ada dalam kes khusus ini wajar untuk berbuat demikian. Bahkan penyokong hierarki mengakui

bahawa beberapa bahagian – termasuk yang lebih panjang – tidak termasuk dalam teks asal. Ini termasuk, sebagai contoh, kisah tentang wanita yang tertangkap ketika berzina (Yohanes 7:53-8:11).[43] Perintah bahawa wanita hendaklah berdiam diri dalam gereja mempunyai banyak persamaan dengan Yohanes 7:53-8:11, yang menunjukkan bahawa ia juga tidak termasuk dalam teks.[44] Bagi andaian bahawa bahagian tentang wanita berdiam diri telah ditambah kemudian, bahkan terdapat lebih banyak bukti yang jelas daripada bagi kisah tentang wanita yang berzina itu.[45] Memandangkan semua bukti ini, tidak menghairankan bahawa menurut J. A. Fitzmyer, ***"majoriti penafsir masa kini" menganggap 1 Korintus 14:34-35 sebagai tambahan kemudian. Ini termasuk juga pengkritik teks evangelikal yang terkemuka seperti Gordon Fee***.[46]

Mungkin Paulus memang telah mengarahkan jurutulisnya untuk menulis ayat 34-35 di tepi halaman. Jika demikian, percanggahan antara ayat-ayat ini dan ajarannya menunjukkan: Dia mungkin berbuat demikian untuk merakam isi nubuat palsu yang ada dalam fikirannya dalam teguran-tegurannya yang menyusul dengan segera dalam ayat 36-37: "Adakah firman Allah berasal daripada kamu?" dan "Jika sesiapa menganggap dirinya seorang nabi atau diilhami, hendaklah dia tahu bahawa apa yang aku tuliskan kepada kamu ialah perintah Tuhan". Siapa pun yang menulis teks itu dan atas sebab apa pun: 1 Korintus 14:34-35 dengan kebarangkalian yang hampir pasti mula-mula ditulis di tepi halaman. Dan sangat mungkin ia ialah tambahan kemudian oleh seseorang selain Paulus. Oleh itu, petikan ini ialah asas yang meragukan untuk melarang wanita berbicara dalam gereja.

3.5 Kesimpulan

Kenyataan-kenyataan Kitab Suci tentang kesetaraan lelaki dan wanita, dan kenyataan-kenyataan tentang wanita yang dipanggil oleh Allah untuk menjalankan kuasa di samping lelaki atau di atas mereka, adalah jelas dan banyak. Sesiapa yang cuba menafikan semuanya adalah seperti seseorang yang dilanda runtuhan salji dan berfikir: "Aku akan mengelak setiap bongkah batu dan setiap ketulan salji, satu demi satu. Tiada satu pun yang akan mengenai aku." Seseorang tidak dapat melarikan diri daripada runtuhan salji secara keseluruhan. Demikian juga, seseorang tidak dapat mengelak daripada apa yang dikatakan oleh Kitab Suci secara keseluruhan tentang kedudukan dan kuasa yang sama yang dikurniakan Allah kepada lelaki dan wanita. Alkitab mengajar lelaki dan juga wanita untuk menjalankan kuasa dengan rendah hati, sebagaimana Roh memimpin mereka dan sebagaimana yang diperintahkan oleh Kristus. Bukti-bukti Alkitab bagi kesetaraan lelaki dan wanita dalam kehidupan gereja tidak dapat dinafikan. Kesetaraan ini bukan sahaja kelihatan dalam petikan-petikan yang dibincangkan di atas, yang secara jelas membicarakan wanita. Ia meresapi setiap petikan "satu sama lain" dan hampir setiap perintah dan setiap galakan dalam Alkitab. Kenyataan-kenyataan dan kisah-kisahnya berlaku bagi kita semua, dan Allah mahu kita hidup menurutnya dengan sepenuh hati dan tanpa syarat – tanpa rasa takut melanggar satu batasan buatan manusia bagi peranan jantina, yang asing bagi ajaran Alkitab.

Tentang Penulis

PHILIP B. PAYNE, PhD Perjanjian Baru, Universiti Cambridge, terkenal kerana penyelidikannya tentang kritik teks Perjanjian Baru dan perumpamaan-perumpamaan Yesus, serta kerana bukunya *Man and Woman, One in Christ* (Zondervan, 2009). Dia telah mengajar dalam bidang Perjanjian Baru di institusi-institusi pengajian tinggi berikut: University of Cambridge, Trinity Evangelical Divinity School, Gordon-Conwell Theological Seminary, Bethel Seminary dan Fuller Seminary Northwest.

4 Cadangan Buku

4.1 Buku-buku dalam Bahasa Jerman

Sesetengah buku (pada masa ini) hanya boleh didapati sebagai buku terpakai.

Bielefeld, Frauke. Die Sache mit der Rippe: Die himmlische Idee von den Geschlechtern. Asslar, 2007.

Bushnell, Katharine C. Wach auf Eva! Erkenne die biblische Wahrheit von Gottes ursprünglicher und unveränderter Absicht der vollen Gleichstellung der Frau. Pesanan: christian@rvbeese.de

Cunningham, Loren dan David Joel Hamilton. Warum nicht! Frauen in christlich-kirchlichen Führungspositionen. Altensteig, 2014.

Haubeck, Wilfrid dan Wolfgang Heinrichs (ed.). Pastorinnen: Aspekte zu einem aktuellen Thema. Theologische Impulse. Witten: Bundes-Verlag, 2008.

Krüger, Hartmut. Frauen im Pietismus: Ihr Dienst – ihre Verantwortung – ihr Einfluss. Marburg: Francke, 2005.

Ronsdorf, Hans-Jörg. Frauen, vergebt uns! Was wir Männer wiedergutmachen müssen. Zur Rolle von Frau und Mann. (Wanita, Ampunilah Kami! Apa yang Perlu Kami Kaum Lelaki Perbaiki. Tentang Peranan Wanita dan Lelaki.) Edisi ke-4, 2023. www.hans-joerg-ronsdorf.de

Schirrmacher, Thomas. Paulus im Kampf gegen den Schleier. Nürnberg: VTR, 2002.

Schmalenbach, Hanna-Maria. Frausein zur Ehre Gottes – im Kontext verschiedener Kulturen. Schwarzenfeld: Neufeld, 2007.

Wunderli, Armin. “Ihm gegenüber”: Gleichberechtigung in der Kirche und was die Bibel dazu (nicht) sagt. KSH.Digital, 2022.

4.2 Artikel-artikel dalam Bahasa Jerman

Jantsch, Torsten. “Die Frau soll Kontrolle über ihren Kopf ausüben (1Kor 11,10). Zum historischen, kulturellen und religiösen Hintergrund von 1Kor 11,2–16”. Hlm. 97–144 dalam: *Frauen, Männer, Engel: Perspektiven zu 1Kor 11,2–16*. Disunting oleh Torsten Jantsch. Biblisch-Theologische Studien 152. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 2015.

Herter, H. “Effeminatus”. Kol. 620–650 dalam jil. 4 (1959) *Reallexikon für Antike und Christentum: Sachwörterbuch zur Auseinandersetzung des Christentums mit der antiken Welt*. *RAC.* 31 jil. Stuttgart: Anton Hiersemann, 1950–2021.

4.3 Buku-buku dalam Bahasa Inggeris

Barr, Beth Allison. *The Making of Biblical Womanhood: How the Subjugation of Women Became Gospel Truth*. Grand Rapids, MI: Baker, 2021.

Bartlett, Andrew. *Men and Women in Christ: Fresh Light from the Biblical Texts.* London: Inter-Varsity, 2019.

Bird, Michael F. *Bourgeois Babes, Bossy Wives, and Bobby Haircuts: A Case for Gender Equality in Ministry*. Fresh Perspectives on Women in Ministry. Grand Rapids, MI: Zondervan, 2012.

Clouse, Bonnidell, dan Robert G. Clouse, ed. *Women in Ministry: Four Views.* Dengan sumbangan daripada Robert D. Culver, Susan Foh, Walter Liefeld & Alvera Mickelsen. Downers Grove, IL: InterVarsity, 1989.

Dale, Felicity. *The Black Swan Effect: A Response to Gender Hierarchy in the Church*. n.p.: Kingdom Heart, 2014.

Epp, Eldon Jay. *Junia: The First Woman Apostle*. Minneapolis, MN: Fortress, 2005.

Fee, Gordon D. *The First Epistle to the Corinthians*. NICNT. Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1987, edisi semakan 2014.

Giles, Kevin. *Jesus and the Father: Modern Evangelicals Reinvent the Doctrine of the Trinity*. Grand Rapids, MI: Zondervan, 2006.

Gupta, Nijay K. *Tell Her Story: How Women Led, Taught, and Ministered in the Early Church*. Downers Grove, IL: InterVarsity, 2023.

Hill, Graham Joseph. *Holding Up Half the Sky: A Biblical Case for Women Leading and Teaching in the Church.* Eugene, OR: Cascade Books, 2020.

Lee, Dorothy A. *The Ministry of Women in the New Testament: Reclaiming the Biblical Vision for Church Leadership*. Grand Rapids, MI: Baker, 2021.

McKnight, Scot. *The Blue Parakeet: Rethinking How You Read the Bible*. Edisi ke-2. Grand Rapids, MI: Zondervan, 2018.

Mickelsen, Alvera, ed. *Women, Authority & the Bible.* Downers Grove, IL: InterVarsity, 1986.

Osiek, Carolyn dan Margaret Y. MacDonald bersama Janet H. Tulloch. *A Woman's Place: House Churches in Earliest Christianity*. Minneapolis, MN: Fortress, 2006.

Peppiatt, Lucy. *Rediscovering Scripture's Vision for Women: Fresh Perspectives on Disputed Texts*. Downers Grove, IL: IVP Academic, 2019.

Peppiatt, Lucy. *Women and Worship at Corinth: Paul's Rhetorical Arguments in 1 Corinthians*. Eugene, OR: Cascade Books, 2015.

Payne, Philip B. *The Bible vs. Biblical Womanhood: How God's Word Consistently Affirms Gender Equality*. Grand Rapids, MI: Zondervan, 2023. 249 halaman.

Payne, Philip B. *Man and Woman, One in Christ: An Exegetical and Theological Study of Paul's Letters.* Grand Rapids, MI: Zondervan, 2009. 511 halaman.

Payne, Philip B., dan Vince Huffaker. *Why Can't Women Do That? Breaking Down the Reasons Churches Put Men in Charge*. Boulder, CO: Vinati Press, 2021. 175 halaman.

Pierce, Ronald W., Cynthia Long Westfall, dan Christa L. McKirland, ed. *Discovering Biblical Equality: Biblical, Theological, Cultural & Practical Perspectives*. Edisi ke-3. Downers Grove, IL: IVP Academic, 2021.

Williams, Terran. *How God Sees Women: The End of Patriarchy*. Cape Town, South Africa: Spiritual Bakery, 2022.

Witherington, Ben, III. *Women and the Genesis of Christianity*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.

Witt, William G. Icons of Christ: *A Biblical and Systematic Theology for Women's Ordination*. Waco, TX: Baylor University Press, 2020.

4.4 Artikel-artikel dalam Bahasa Inggeris

Davids, Peter H. "A Silent Witness in Marriage." Hlm. 224–238 dalam *Discovering Biblical Equality: Complementarity Without Hierarchy*. Disunting oleh Ronald W. Pierce dan Rebecca Merrill Groothuis. Downers Grove, IL: InterVarsity, 2004.

Giles, Kevin. “The Genesis of Confusion: How ‘Complementarians’ Have Corrupted Communication.” *Priscilla Papers* 29, 1 (2015): 22–29.

Hugenberger, Gordon P. “Women in Church Office: Hermeneutics or Exegesis? A Survey of Approaches to 1 Tim 2:8–15.” *Journal of the Evangelical Theological Society* 35, 3 (September 1992): 341–360.

Kroeger, Catherine Clark. “The Classical Concept of *Head* as ‘Source’.” Hlm. 267–283 dalam Gretchen Gaebelein Hull, *Equal to Serve: Women and Men in the Church and Home.* Old Tappan, NJ: Revell, 1987.

Payne, Philip B. “1 Tim 2.12 and the Use of οὐδέ to Combine Two Elements to Express a Single Idea.” *New Testament Studies* 54, 2 (2008): 235–253. https://www.pbpayne.com/wp-admin/Payne2008NTS-oude1Tim2_12.pdf

Payne, Philip B. “The Authenticity of the Parable of the Sower and its Interpretation.” Hlm. 163–207 dalam *Gospel Perspectives: Studies of History and Tradition in the Four Gospels*. Disunting oleh R. T. France dan David Wenham. Sheffield: JSOT, 1980.

Payne, Philip B. “The Authenticity of the Parables of Jesus.” Hlm. 329–344 dalam *Gospel Perspectives II*. Disunting oleh R. T. France dan David Wenham. Sheffield: JSOT, 1981.

Payne, Philip B. “A Critique of Thomas R. Schreiner’s Review of Man and Woman, One in Christ.” https://www.pbpayne.com/a-critique-of-thomas-r-schreiners-review-of-man-and-woman-one-in-christ/

Payne, Philip B. “Critique of Vaticanus Distigme-obelos Denials.” https://www.pbpayne.com/critique-of-vaticanus-distigmeobelos-denials/

Payne, Philip B. “Fuldensis, Sigla for Variants in Vaticanus, and 1 Cor 14.34–5.” *New Testament Studies* 41 (1995): 240–262. https://www.pbpayne.com/wp-admin/Payne1995NTSFuldensis.pdf foto manuskrip https://www.pbpayne.com/wp-content/uploads/2023/03/Fuldensis-1-Cor-14–15-photosscaled.jpeg https://www.pbpayne.com/wp-content/uploads/2023/03/Vaticanus-1-Cor-14.33–36-Jn-7.52-8.12–13-photos-scaled.jpeg

Payne, Philip B. “The Interpretation of 1 Timothy 2:11–15: A Surrejoinder.” Hlm. 96–115 dalam Bahagian II *What Does the Scripture Teach About the Ordination of Women?* Satu kajian yang ditugaskan oleh Committee on Ministerial Standing. Minneapolis, MN: The Evangelical Free Church of America, 1986. https://www.pbpayne.com/wp-content/uploads/2020/07/Payne-Moo-Surrejoinder-EFCA-Ministerial.pdf

Payne, Philip B. “Is 1 Corinthians 14:34–35 a Marginal Comment or a Quotation? A Response to Kirk MacGregor.” *Priscilla Papers* 33, 2 (Musim Bunga 2019): 24–30. https://www.pbpayne.com/wp-content/uploads/2021/10/Is-1-Cor-14.34-35-Marginal-Comment-or-Quotation.pdf

Payne, Philip B. “Libertarian Women in Ephesus: A Response to Douglas J. Moo’s Article, ‘1 Timothy 2:11–15: Meaning and Significance.’ ” *Trinity Journal* 2 (1981): 169–197.

Payne, Philip B. “Ms. 88 as Evidence for a Text Without 1 Cor 14.34–5.” *New Testament Studies* 44 (1998): 152–158. https://www.pbpayne.com/wp-admin/Payne1998NTSMS88.pdf

Payne, Philip B. “Οὐδέ Combining Two Elements to Convey a Single Idea and 1 Timothy 2:12: Further Insights.” Hlm. 24–34 dalam *Missing Voices*. Minneapolis: CBE International, 2015.

https://www.pbpayne.com/wp-content/uploads/2015/07/Payne-OUDE-CBE-ETS-final.pdf

Payne, Philip B. “The Seeming Inconsistency of the Interpretation of the Parable of the Sower.” *New Testament Studies* 26 (1979–1980): 564–568.

Payne, Philip B. “The Text-Critical Function of the Umlauts in Vaticanus, with Special Attention to 1 Corinthians 14.34–35: A Response to J. Edward Miller.” *Journal for the Study of the New Testament* 27, 1 (2004): 105–112.

Payne, Philip B. “Vaticanus Distigme-obelos Symbols Marking Added Text Including 1 Corinthians 14.34–5.” *New Testament Studies* 63, 4 (Oktober 2017): 604–625. https://www.cambridge.org/core/journals/new-testament-studies/article/vaticanus-distigmeobelos-symbols-markingadded-text-including-1-corinthians-14345/A5FC01A6E14A2A1CF1F514A9BF93C581

Payne, Philip B. “What About Headship? From Hierarchy to Equality.” Hlm. 140–161, 226–232 dalam *Mutual by Design: A Better Model for Christian Marriage*. Disunting oleh Elizabeth Beyer. Minneapolis: CBE International, 2017. https://www.pbpayne.com/wp-content/uploads/2018/06/what-about-headship-ch7.pdf

Payne, Philip B. “What Does *Kephale* Mean in the New Testament? Response.” Hlm. 118–132 dalam *Women, Authority & the Bible.* Disunting oleh Alvera Mickelsen. Downers Grove, IL: InterVarsity, 1986.

Payne, Philip B. “Wild Hair and Gender Equality in 1 Corinthians 11:2–16.” *Priscilla Papers* 20, 3 (Musim Panas 2006): 9–18. https://www.pbpayne.com/wp-admin/Payne2006PP1Cor11_2-16.pdf

Payne, Philip B. dan Paul Canart. “Distigmai Matching the Original Ink of *Codex Vaticanus*: Do They Mark the Location of Textual Variants?” Hlm. 199–226 dalam *Le manuscrit B de la Bible (Vaticanus graecus 1209): Introduction au fac-similé, Actes du Colloque de Genève (11 juin 2001), Contributions supplémentaires*. Disunting oleh Patrick Andrist. Lausanne, Switzerland: Éditions du Zèbre, 2009. https://www.pbpayne.com/wp-content/uploads/2010/07/HTB07_199_226.pdf

Payne, Philip B. dan Paul Canart. “The Originality of Text-Critical Symbols in Codex Vaticanus.” *Novum Testamentum* 42, 2 (2000): 105–113. https://www.pbpayne.com/wp-admin/Payne2000NovT-Vaticanus_umlauts_1Cor14_34-35.pdf

Schmid, Ulrich. “Conceptualizing ‘Scribal’ Performances: Reader’s Notes.” Hlm. 49–64 dalam *The Textual History of the Greek New Testament: Changing Views in Contemporary Research*. Disunting oleh Klaus Wachtel dan Michael W. Holmes. Atlanta: SBL, 2011.

Spencer, Aída Besançon. “Leadership of Women in Crete and Macedonia as a Model for the Church.” *Priscilla Papers* 27, 4 (Musim Luruh 2013): 5–15.

Thompson, Cynthia L. “Hairstyles, Head-coverings, and St. Paul: Portraits from Roman Corinth.” *Biblical Archaeologist* 51, 2 (Jun 1988): 99–115.

"Wanita, Ampunilah Kami!" – Apa yang Perlu Kami Kaum Lelaki Perbaiki.

Edisi ke-4 (Julai 2023), kira-kira 300 halaman, kulit lembut 13.80 €, boleh dipesan di kedai buku dengan ISBN 978-3-9820715-5-8 atau daripada penulis:

hj-ronsdorf@t-online.de atau di sini: www.hans-joerg-ronsdorf.de

Versi ringkas buku "Wanita, Ampunilah Kami!" (edisi ke-3, 80 halaman) boleh didapati sebagai buku kulit lembut dengan harga 3.80 € daripada penulis, dan sebagai e-buku Kindle di Amazon dengan harga 2.90 €. Maklumat lanjut di www.hans-joerg-ronsdorf.de.

VERSI RINGKAS

WANITA, AMPUNILAH KAMI!

LELAKI DAN WANITA
DALAM PERKAHWINAN
DAN GEREJA
RINGKAS. JELAS. MEMBANTU.
HANS-JÖRG RONSDORF

Katharine C. Bushnell (1855–1946) ialah seorang hamba Allah yang berani dan berkarunia, yang telah menjadikan ayat "Aku dapat menanggung segala-galanya melalui Dia yang memberi aku kekuatan" sebagai moto hidupnya. Dia seorang doktor perubatan, mubaligh, duta salib, reformis, penulis dan penceramah, serta seorang sarjana yang cemerlang dan asli, yang bertutur tujuh bahasa dan menguasai bahasa Yunani purba dan bahasa Ibrani. Bushnell meninggalkan bidang perubatan untuk melakukan apa yang dianggapnya sebagai kerja yang lebih penting lagi, iaitu mengubah keadaan hidup manusia yang menghinakan, dengan memegang peranan utama dalam Woman's Christian Temperance Union (WCTU) dalam gerakan wanita abad ke-19. Kedudukan wanita menurut Alkitab sangat penting bagi Bushnell, kerana dia membuat kesimpulan bahawa terjemahan yang salah bertanggungjawab atas

penaklukan sosial dan rohani terhadap wanita. Pada tahun 1896 dia meninggalkan WCTU untuk menumpukan tahun-tahun hidupnya yang selebihnya kepada tugas menulis dan menyampaikan kebenaran Alkitab tentang maksud Allah yang asal dan tidak berubah, iaitu kesetaraan wanita yang sepenuhnya.

Boleh didapati di kedai buku atau daripada penerbit: christian@rvbeese.de

---

Nota

1. Man and Woman, One in Christ: An Exegetical and Theological Study of Paul's Letters, 2009; Why Can't Women Do That? Breaking Down the Reasons Churches Put Men in Charge, 2021; The Bible vs. Biblical Womanhood: How God's Word Consistently Affirms Gender Equality, 2023 (lihat juga di bawah "Cadangan Buku", hlm. 46).
2. Vol 29, No. 1, Musim Sejuk 2015.
3. Kanun XI Konsili Laodikia pada abad keempat. Dalam sumber-sumber lain di luar Alkitab juga, *presbytidas* merujuk kepada wanita yang menjadi penatua: dalam apokrifa *Kisah Matius (28)* dan dalam inskripsi-inskripsi dari abad ketiga dan keempat ("Angelos Epiktous Presbytidos" dan "penatua wanita", gynaikôn presbytidôn). Bernadette J. Brooten, Women Leaders in the Ancient Synagogue: Inscriptional Evidence and Background Issues (Pemimpin Wanita dalam Rumah Ibadat Yahudi Purba: Bukti Inskripsi dan Persoalan Latar Belakang), BJS 36 (Atlanta: Scholars Press, 1982), hlm. 41–46, memetik enam inskripsi yang menyebut penatua wanita, cth.: "Di sini bersemadi Sara Ura, penatua". Contoh-contoh ini menunjukkan bahawa Paulus boleh merujuk kepada penatua wanita dan bahawa sejak awal sejarah gereja sudah ada penatua wanita. Bandingkan juga Philip B. Payne, The Bible vs. Biblical Womanhood (Grand Rapids, MI: Zondervan, 2023), hlm. 163–164.
4. "1 Timothy 2:11-15: Meaning and Significance", Trinity Journal 1 (1980), hlm. 62–83.
5. Philip B. Payne, "Libertarian Women in Ephesus: A Response to Douglas J. Moo's Article, '1 Timothy 2:11-15: Meaning and Significance'", Trinity Journal 2 (1981), hlm. 169–197.
6. atau persamaan hak, persamaan taraf, persamaan nilai
7. Philip B. Payne, Man and Woman, One in Christ (Grand Rapids: Zondervan, 2009), hlm. 41–54, menunjukkan kelemahan usaha-usaha untuk membaca kuasa lelaki ke dalam Kejadian 1-3.
8. Enam belas kali: Keluaran 18:4; Ulangan 33:7, 26, 29; Mazmur 20:2; 33:20; 70:5; 89:19; 115:9, 10, 11; 121:1, 2; 124:8; 146:5; Hosea 13:9. Untuk maklumat lanjut tentang latar belakang ungkapan ini, lihat Aída B. Spencer, Beyond the Curse: Women Called to Ministry (Grand Rapids: Baker, 1985), hlm. 23–29.
9. Ludwig Koehler, Walter Baumgartner dan Johann Jakob Stamm, Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament (selepas ini *HALOT*), 5 jilid (Leiden: Brill, 1994–2000), 2 (1995): hlm. 811–812.
10. Yesaya 30:5; Yehezkiel 12:14; Daniel 11:34. Spencer, *Beyond the Curse*, hlm. 23–29, menyebut butiran lanjut.
11. Bertentangan dengan Raymond C. Ortlund Jr., "Die Gleichheit von Mann und Frau und Das Hauptsein des Mannes – 1. Mose 1-3", dalam Die Rolle von Mann und Frau in der Bibel (Friedberg: 3L-Verlag, 2008), hlm. 115–137.
12. Atau "ketua, pemimpin, putera ... pegawai ... datuk bandar sebuah kota ... pegawai istana ... ketua keluarga ... orang yang dihormati ... pegawai upacara ibadat ... imam besar ... pengawas ... penyelia ... pemimpin Israel yang dilantik oleh Yahweh" menurut HALOT 2:667-68. Kata ini digunakan bagi pemerintahan Saul, Daud dan Salomo atas Israel (1 Samuel 9:16; 13:14; 1 Raja-raja 1:35).
13. Payne, Man and Woman, hlm. 41–54, mengkritik usaha-usaha untuk melihat kuasa lelaki dalam penciptaan.
14. ***Tiada apa-apa dalam kitab Kejadian yang mengajar satu "tatanan penciptaan" yang memberikan kuasa kepada lelaki atas wanita.*** Allah memberikan kepada manusia kuasa atas tumbuh-tumbuhan dan binatang yang telah diciptakan lebih dahulu. Hakikat bahawa Allah menyerahkan kepimpinan kepada seseorang yang lahir kemudian berulang kali berlaku dan bertentangan dengan adat hak anak sulung di Timur Dekat purba: Ishak atas Ismael, Yakub atas Esau, Yusuf atas abang-abangnya, Musa atas Harun, Daud atas abang-abangnya, dan seterusnya. Apabila Paulus berbicara tentang wanita yang berasal daripada lelaki (1 Korintus 11:8, 12 dan secara tersirat dalam 1 Timotius 2:13), dia berbuat demikian untuk menunjukkan penghormatan yang patut diberikan kepada asal usul seseorang, sama ada wanita atau lelaki (1 Korintus 11:3, 12); bandingkan Payne, Man and Woman, hlm. 113–139, 402-50.
15. John Piper dan Wayne Grudem, "Menschlichkeit, Verständlichkeit und Hoffnung - die Kontroverse und die Sache Christi", dalam Die Rolle von Mann und Frau, hlm. 493–520, di sini hlm. 502.

16. George W. Knight III menegaskan bahawa ini ialah "*pemerintahan* dengan cara yang autokratik dan tanpa kasih" ("Die Familie und die Gemeinde: Wie sollte biblisches Mannsein und Frausein in der Praxis aussehen?", dalam Die Rolle von Mann und Frau, hlm. 417–432); Piper dan Grudem menegaskan bahawa ini ialah "*pemerintahan* yang telah jatuh" dan bukan "kekepalaan yang dikehendaki Allah" ("Menschlichkeit", hlm. 502), dan Wayne Grudem berbicara tentang "jenis pemerintahan keras yang dibayangkan dalam Kejadian 3:16" (Evangelical Feminism and Biblical Truth [Sisters: Multnomah, 2004], hlm. 123, nota 45; bandingkan hlm. 40, 43). Grudem sepatutnya tahu bahawa "pemerintahan" ini tidak boleh disebut "keras" tanpa bukti leksikal. Sebab dua halaman sebelumnya (hlm. 38, nota 27) dia sendiri mengakui satu kesilapan: Dia telah menegaskan, tanpa bukti leksikal, bahawa satu kata lain daripada ayat yang sama bermaksud "keinginan yang bermusuhan atau agresif".
17. *HALOT* 2:647–48 dan Francis Brown, S. R. Driver dan Charles A. Briggs, *A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament* (Oxford: Clarendon, 1906), hlm. 605.
18. Cth. Imamat 18:3; 20:23; Mazmur 106:35.
19. Lihat Richard Bauckham, *Gospel Women: Studies of the Named Women in the Gospels* (Grand Rapids: Eerdmans, 2002).
20. F. F. Bruce, The Acts of the Apostles: The Greek Text with Introduction and Commentary (edisi ke-2; Grand Rapids: Eerdmans, 1952), hlm. 296, menyatakan bahawa Homili-homili Pseudo-Klementin menyebut Yakobus "sebagai 'uskup segala uskup' dan pemimpin gereja di Yerusalem serta semua gereja di mana-mana yang telah didirikan dengan sewajarnya oleh pemeliharaan ilahi".
21. Paulus mentakrifkan seorang rasul sebagai seseorang yang telah bertemu dengan Kristus yang telah bangkit (1 Korintus 9:1; 15:8; Galatia 1:1, 15-17), telah menerima tugas untuk memberitakan Injil, dan menanggung jerih payah serta penderitaan kerja misi (Roma 1:1-5; 1 Korintus 1:1; 15:10; Yunia pernah dipenjarakan bersama Paulus, Roma 16:7). Kerja ini menghasilkan buah (1 Korintus 9:1; 15:10) dan disahkan oleh "tanda-tanda, keajaiban-keajaiban dan mukjizat-mukjizat" (2 Korintus 12:11-12). Sesetengah terjemahan menjadikannya dalam Roma 16:7 nama lelaki "Yunias". Tetapi bukti-bukti dengan majoriti yang sangat besar menyokong nama perempuan "Yunia". ***Semua kesaksian yang boleh dipercayai dari milenium pertama gereja sebulat suara melihat Yunia sebagai seorang wanita.*** Lihat karya cemerlang Eldon J. Epp, Junia: The First Woman Apostle (Minneapolis: Fortress, 2005), hlm. 23–81.
22. Kata Yunani ***prostatis*** ("pemimpin wanita") terdiri daripada kata-kata bagi "mendahului dari segi kedudukan" dan "berdiri". Semua makna kata-kata Perjanjian Baru yang berkaitan, yang mungkin di sini, merujuk kepada kepimpinan. "Menumpukan diri kepada" dalam Titus 3:8, 14 tidak sesuai di sini. C. K. Barrett, The Epistle to the Romans (New York: Harper & Row, 1957), hlm. 283, menolak tafsiran sebagai "***penaung***", kerana "Febe tidak mungkin mempunyai hubungan sedemikian dengan Paulus (kerana dia dilahirkan merdeka, Kisah Rasul-rasul 22:28)." Perjanjian Baru, seperti juga kesusasteraan Yunani secara umum, biasanya menyatakan gagasan "dermawan" atau perbuatan mereka dengan kata-kata lain. Kata-kata ini terdiri daripada kata-kata Yunani yang lazim bagi "baik" dan "perbuatan". Bandingkan Lukas 22:25; Kisah Rasul-rasul 4:9; 10:38; BDAG 405; LSJ 712; Payne, Man and Woman, hlm. 62–63.
23. Lihat terutamanya Epp, Junia, hlm. 23–44, 69–78, dan Bauckham, Gospel Women, hlm. 165–186.
24. Lihat tentang hal ini Payne, Man and Woman, hlm. 69–76.
25. Payne, Man and Woman, hlm. 79–104, menyebut 42 sebab dalam konteks budaya, sejarah, teologi dan kesusasteraan Galatia 3:28 yang menunjukkan bahawa teks ini tidak boleh dipisahkan daripada kehidupan gereja.
26. Kamus-kamus Yunani yang standard tidak menyokong terjemahan "bebas" (yang digunakan dalam sesetengah Alkitab). "Bebas" juga tidak menyatakan pertentangan yang dituntut oleh "namun demikian". Dan kebebasan bukanlah sesuatu yang berlaku secara khusus "dalam Tuhan".
27. Lihat Payne, Man and Woman, hlm. 113–215 dan Philip B. Payne, "Wild Hair and Gender Equality in 1 Corinthians 11:2–16" (Rambut Terurai dan Kesetaraan Jantina dalam 1 Korintus 11:2-16), *Priscilla Papers* 20, No. 3 (Musim Panas 2006): hlm. 9–18.
28. Richard B. Hays, First Corinthians (Louisville: John Knox, 1997), hlm. 131.
29. Bahkan penyokong hierarki George W. Knight III bersetuju dengan hal ini; lihat "Ehemänner und Ehefrauen: Eine Parallele zu Christus und der Gemeinde – Epheser 5,21-33 und Kolosser 3,18-19", dalam Die Rolle von Mann und Frau, hlm. 203–220.
30. Payne, Man and Woman, hlm. 117–137, menunjukkan bahawa "sumber" ialah makna yang lazim bagi "kepala" (*kephale*) dalam bahasa Yunani, tetapi "kuasa" atau "pemimpin" tidak.
31. Payne, Man and Woman, hlm. 319–397, mempertahankan ketepatan terjemahan ini.
32. A Greek–English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature, edisi ke-3 (BDAG).
33. Henry Scott Baldwin, "An Important Word: αὐθεντέω in 1 Timothy 2:12", dalam Women in the Church: An Analysis and Application of 1 Timothy 2:9-15 (ed. Andreas J. Köstenberger dan Thomas R. Schreiner; edisi ke-2; Grand Rapids: Baker,

2005), hlm. 49–51. ***Bukti terawal di mana kata daripada 2:12 itu jelas bermaksud "menjalankan kuasa" berasal dari sekitar tahun 370 M (Basilius, Surat-surat 69, baris 45). Pada zaman Paulus, kata itu boleh bermaksud sama ada "menguasai" atau "merampas kuasa" yang tidak diakui atau tidak diserahkan. Payne, Man and Woman, hlm. 361–397, mendokumentasikan kemunculan dan makna kata kerja ini serta penggunaannya dalam 1 Timotius 2:12.***

34. Philip B. Payne, "1 Tim 2:12 and the Use of οὐδέ to Combine Two Elements to Express a Single Idea", NTS 54 (2008): hlm. 235–253, dan Philip B. Payne, "Οὐδέ Combining Two Elements to Convey a Single Idea: Further Insights", dalam Missing Voices: Broadening the discussion on men, women, and ministry (Minneapolis: Christians for Biblical Equality, 2014), hlm. 24–34.
35. Cth. Krisostomus, Khotbah tentang 1 Timotius 3:2; Grudem, Evangelical Feminism, hlm. 80, yang memetik Yosefus dan karya-karya rabinik. Grudem berhujah dengan betul bahawa "lelaki satu isteri" "tidak bertujuan mengecualikan seorang lelaki yang tidak berkahwin (seperti Yesus atau Paulus) daripada menjadi penatua". Daripada itu, satu kesimpulan tidak dapat dielakkan: "Lelaki satu isteri" tidak mungkin menggambarkan semua penatua. Hal ini bercanggah dengan dakwaan Grudem (hlm. 263, nota 107) bahawa "lelaki satu isteri" ialah syarat yang wajib bagi "setiap" diaken dan oleh itu mengecualikan wanita. Grudem tersilap menambahkan "setiap", walaupun dalam bahasa Yunani 1 Timotius 3:12 tiada kata sedemikian. Douglas J. Moo, "The Interpretation of 1 Timothy 2:11-15: A Rejoinder", TJ 2 NS (1981): hlm. 198–222, 211, mengakui bahawa "lelaki satu isteri" tidak semestinya "mengecualikan lelaki atau wanita yang tidak berkahwin daripada jawatan itu ... adalah keterlaluan untuk menegaskan bahawa ungkapan itu dengan jelas mengecualikan wanita". Namun kenyataannya yang berikutnya, "hal ini menunjukkan bahawa Paulus memikirkan lelaki ketika dia menulis", hanya benar dalam satu erti: Paulus memikirkan untuk mengecualikan pengamal poligami atau lelaki yang tidak setia. Tetapi dia tidak memikirkan tuntutan bahawa semua penilik jemaat mestilah lelaki. ***Thomas R. Schreiner***, "Philip Payne on Familiar Ground: A Review of Philip B. Payne, Man and Woman, One in Christ: An Exegetical and Theological Study of Paul's Letters", *Journal of Biblical Manhood and Womanhood* (Musim Bunga 2010): hlm. 33–46, 35, mengakui: "***Syarat-syarat bagi penatua dalam 1 Timotius 3:1-7 dan Titus 1:6-9, termasuk kenyataan bahawa mereka hendaklah lelaki satu isteri, tidak semestinya, pada dasarnya, mengecualikan wanita daripada melayani sebagai penatua***."
36. Tiada apa-apa lagi dalam senarai ini yang mempunyai makna berganda. Bandingkan Payne, Man and Woman, hlm. 445–459.
37. Cth. dengan subjek yang sama, "sesiapa" (***tis***), seperti di sini: Markus 8:34; 9:35; Lukas 9:23; 14:25-26; Yohanes 7:37-38; 9:31; 11:10; 12:26, 26, 47; 14:23; Roma 8:9; 1 Korintus 3:12-15; 3:17; 5:11; 8:3, 10; 10:28; 14:24-25; 2 Korintus 10:7; Galatia 6:3-5; 2 Tesalonika 3:14; 1 Timotius 5:8; 6:3-5; 2 Timotius 2:21; Yakobus 1:5-8; Wahyu 3:20.
38. Gordon P. Hugenberger, "Women in Church Office: Hermeneutics or Exegesis? A Survey of Approaches to 1 Timothy 2:8–15", JETS 35, no. 3 (1992): hlm. 341–360, 360, nota 78.
39. Bandingkan Armin D. Baum, "Paul's Conflicting Statements on Female Public Speaking (1 Cor. 11:5) and Silence (1 Cor. 14:34-35): A New Suggestion", Tyndale Bulletin 65.2 (2014): hlm. 252–271.
40. Gordon D. Fee, The First Epistle to the Corinthians (rev. ed.; NICNT; Grand Rapids: Eerdmans, 2014), hlm. 699; termasuk Ambrosiaster, *sekitar* tahun 375 M.
41. Ini ialah penerapan prinsip asas dalam menentukan teks asal Kitab Suci, yang dikenali sebagai prinsip pertama Bengel. Prinsip itu menyatakan: "Teks yang paling baik menjelaskan kemunculan semua teks lain berkemungkinan besar ialah teks asal." Lihat J. C. F. Steudel, ed., Gnomon of the New Testament by John Albert Bengel (terj. James Bandinel; cetakan semula Edinburgh: T. & T. Clark, 1858), jil. 1, hlm. 13–19.
42. Dalam Kenyataan Chicago tentang Ketidakbersalahan Alkitab, Artikel 10, dinyatakan: "Kami menegaskan bahawa ilham, dalam erti kata yang ketat, hanya merujuk kepada teks autograf Kitab Suci, yang dalam pemeliharaan Allah dapat ditentukan dengan ketepatan yang tinggi daripada manuskrip-manuskrip yang tersedia. Kami selanjutnya menegaskan bahawa salinan dan terjemahan Kitab Suci ialah firman Allah setakat mana ia menyampaikan teks asal dengan setia." Dengan cara yang serupa, Artikel 6 menyatakan: "Kami menegaskan bahawa seluruh Kitab Suci dan semua bahagiannya, hingga kepada kata-kata teks asal, telah diberikan melalui ilham ilahi." Jadi di sini ilham hanya ditegaskan bagi kata-kata asal, bukan bagi tambahan-tambahan kemudian.
43. D. B. Wallace, "Reconsidering 'The Story of Jesus and the Adulteress Reconsidered'", NTS 39 (1993): hlm. 290–296; D. A. Carson, The Gospel according to John (PNTC; Grand Rapids: Eerdmans, 1991), hlm. 333, menulis: "Manuskrip-manuskrip yang mengandunginya [Yohanes 7:53-8:11] menunjukkan kekerapan varian teks yang agak tinggi. ... Kepelbagaian kedudukannya mengesahkan bahawa ayat-ayat itu tidak asli." Namun Carson yang sama, secara bercanggah, menyebut penerapan prinsip-prinsip yang sama oleh Fee terhadap 1 Korintus 14:34-35 sebagai "lemah dan spekulatif": "'Silent in the Churches': On the Role of Women in 1 Corinthians 14:33b–36", dalam: Recovering Biblical Manhood and Womanhood, hlm. 140–153, di sini hlm. 142.

44. Dalam kedua-dua teks terdapat, sebagai contoh: banyak varian teks, kedudukan yang berbeza dalam manuskrip, penggunaan kata yang tidak tipikal bagi penulis kitab itu, gangguan dalam aliran pemikiran atau topik, serta tanda-tanda tepi atau catatan tepi yang menunjukkan bahawa para penyalin menyedari adanya masalah teks. Tambahan pula, manuskrip Perjanjian Baru yang paling penting, Codex Vaticanus, dalam kedua-dua kes mempunyai satu tanda bagi varian teks – tepat di tempat di mana petikan masing-masing bermula. Payne, Man and Woman, hlm. 232–256, menjelaskan ciri-ciri ini.
45. Bahagian ini menggunakan kata-kata daripada pasal ini dalam makna yang asing dan tidak bersifat Paulus. Teks itu bercanggah dengan tujuan pengajaran dalam gereja. Ungkapan "seperti yang dikatakan juga oleh hukum Taurat" tidak sesuai dengan teologi atau gaya Paulus. Ia menundukkan satu kumpulan sosial yang lemah (wanita), yang biasanya dibela oleh Paulus. Perbendaharaan katanya menyerupai perbendaharaan kata teks yang lebih kemudian dalam 1 Timotius 2:11-15. Dalam surat 1 Korintus, hanya ayat-ayat ini yang ditujukan kepada orang "dalam gereja-gereja". Tambahan pula, bahagian ini sesuai dengan satu motif yang jelas bagi tambahan sedemikian: untuk membungkam wanita. Payne, Man and Woman, hlm. 257–265, menjelaskan penyimpangan-penyimpangan ini.
46. Joseph A. Fitzmyer, First Corinthians (New Haven: Yale, 2008), hlm. 500. Kim Haines-Eitzen, The Gendered Palimpsest: Women, Writing, and Representation in Early Christianity (New York: Oxford, 2012), hlm. 62, mengatakan hal ini tentang "hampir semua sarjana hari ini". Sekurang-kurangnya enam puluh dua kajian teks berhujah bahawa ini ialah tambahan kemudian. Bandingkan Payne, Man and Woman, hlm. 226–227; sebab-sebabnya hlm. 225–267; Fee, First Corinthians, hlm. 780–792.